

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Petra Nývltová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Nezaměstnanost romské minority a možnosti uplatnění na trhu práce v ČR

Bakalářská práce

Autor: Petra Nývltová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Špráchalová

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Petra Nývltová**
Osobní číslo: **P121183**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální komunikace v neziskovém sektoru**
Název tématu: **Nezaměstnanost romské minority a možnosti
uplatnění na trhu práce v ČR**
Zadávající katedra: **Katedra sociální patologie a sociologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Práce se zabývá problematikou nezaměstnanosti romské menšiny, její integrací do společnosti a uplatněním jednotlivců na trhu práce. Popisuje příčiny a důsledky nezaměstnanosti Romů, možnosti, které jsou nezaměstnaným nabízeny (systém sociálních dávek, rekvalifikace, apod..). Výzkumná část bakalářské práce zjišťuje, jaké strategie jsou voleny Romy při výběru zaměstnání. Metodou výzkumu je dotazníkové šetření.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Špráchalová**
Katedra sociální patologie a sociologie
Oponent bakalářské práce: **doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.**

Datum zadání bakalářské
práce: **7.2.2014**
Termín odevzdání bakalářské
práce:

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce Mgr. Lucii Špráchalové a Ing. Evě Šimkové, Ph.D za pomoc a cenné rady, které mi během psaní této bakalářské práce poskytly. Děkuji také respondentům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

Anotace

NÝVLTOVÁ, Petra. *Nezaměstnanost romské minority a možnosti uplatnění na trhu práce v ČR*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 60 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou nezaměstnanosti romské minority na území České republiky. Představuje romskou minoritu a přibližuje romská specifika, která mají výrazný vliv na uplatnění se na trhu práce. Práce se věnuje nezaměstnanosti z ekonomického hlediska, popisuje její dopady jak na jedince, tak na celou společnost a řeší otázku finanční podpory v nezaměstnanosti. Dále práce stručně přibližuje kvalitu pracovního života a rovné zacházení na trhu práce. Přibližuje pohled Romů na práci jako takovou a vysvětluje uplatnění romské menšiny na černém trhu práce. Práce také popisuje předpoklady úspěchu v současné společnosti a to, jak tyto kritéria jsou Romové schopni splnit. Empirická část práce, která je zpracována pomocí dotazníkového šetření, je zaměřena na strategie, které jsou Romy voleny při hledání zaměstnání.

Klíčová slova: romská minorita, nezaměstnanost, trh práce, Romové

Annotation:

NÝVLTOVÁ, Petra. *Unemployment of the Roma minority and opportunity on the labour market in the Czech Republic*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 60 pp. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor thesis deals with the issue of unemployment of the Roma minority in the Czech Republic. Represents the Roma minority and brings Romany specifics that have a significant impact on the implementation of the labor market. The work focuses on unemployment from an economic perspective, describing its impact on both the individual and the whole society and addresses the issue of financial support in unemployment. The work also outlines the quality of working life and equal treatment in the labor market. Zooms in view of the Roma in the work itself and explains the application of the Roma minority on the black labor market. The work also describes the prerequisites for success in today's society and how these criteria are able to meet Roma. The research, which is processed using a questionnaire survey is aimed at mapping the unemployment rate of the Roma minority and the reasons that cause this situation.

Keywords: roma minority, unemployment, labor market, Roma

Obsah

ÚVOD.....	9
1 NEZAMĚSTNANOST.....	10
1.1 Dopady nezaměstnanosti.....	11
1.2 Vliv automatizace na nezaměstnanost.....	15
1.3 Sociálně patologické jevy jako dopad nezaměstnanosti.....	16
1.4 Kvalita pracovního života a rovné zacházení na trhu práce.....	18
1.5 Zvýhodnění zaměstnavatelů poskytující práci obtížně zaměstnatelným.....	20
2 ROMSKÁ MINORITA.....	21
2.1 Náhled do historie Romů.....	22
2.2 Specifika Romství.....	27
2.3 Nezaměstnanost romské minority.....	29
2.4 Romové a práce „na černo“.....	32
3 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE.....	34
3.1 Předpoklady úspěchu v současné společnosti.....	34
3.2 Romství jako zněvýhodnění v procesu dosahování úspěchu.....	36
3.3 Finanční podpora v nezaměstnanosti.....	38
3.4 Metody výchovy a výuky romského žáka.....	39
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	41
4.1 Metodologie výzkumného šetření.....	41
4.2 Stanovení hypotéz.....	42
4.3 Výsledky výzkumného šetření.....	43
4.4 Ověření hypotéz.....	47
4.5 Shrnutí empirického šetření.....	49
ZÁVĚŘ.....	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	54

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám nezaměstnaností romské minority a uplatněním na trhu práce v České republice. Zaměřuji se především na přiblížení romské minority, jejich pohled na nezaměstnanost a přístup k řešení této situace. Charakterizuji také nezaměstnanost jako problematiku současné doby s důrazem na nezaměstnanost Romů, jelikož toto téma je v dnešní době velice diskutováno a mnoha obory probíráno.

Cílem teoretické části této práce je charakterizovat problematiku nezaměstnanosti romské minority. Tato část, také přibližuje dopady nezaměstnanosti na sociálně slabé jedince, přináší informace o romské minoritě a možnostech uplatnění se na trhu práce v České republice.

Důvodem výběru tohoto tématu byla blízkost této problematiky se studovaným oborem a profesní praxí. Každodenní práce s nezaměstnanými Romy ve mně probudila zájem o prohloubení znalostí týkající se tohoto problému.

Uvědomuji si, že v současné době nemohu nějak výrazně zlepšit stav věci, ale chci alespoň napsáním této práce přiblížit závažnost celé této situace běžnému čtenáři a veřejnosti.

Bakalářská práce se skládá z teoretické části, kterou jsem rozdělila do tří hlavních kapitol, které mají pod sebou další podkapitoly. V této části se věnuje základním informacím o romské menšině a nezaměstnanosti. Dále také na postavení a chování státu v tomto ohledu a předpokladu úspěchu v současné společnosti, kde se zaměřuji na to, zda romství je nebo není znevýhodňujícím faktorem.

Druhá polovina práce je tvořena empirickou částí, která nám představuje, na základě zpracované analýzy dotazníkového šetření strategie, které jsou Romy při hledání zaměstnání voleny, proč je nezaměstnanost u Romů tak vysoká a co tento fakt způsobuje. Tento výzkum slouží ke zmapování názorů Romů na rostoucí nezaměstnanost, především nezaměstnanost obtížně zaměstnatelných a vytvoření představy o tom, jak Romové vnímají aktuální situaci.

Zdrojem pro mou práci byla odborná literatura a to především sociologická, psychologická, pedagogická a ekonomická. Nejvíce bych vyzdvihla práce paní Boženy Buchtové, Dany Bittnerové a pana Marka Jakoubka, Tomáše Hirta a Martina Fafejty.

1 NEZAMĚŠTNANOST

Trh práce a nezaměstnanost je v dnešní době jednou z nejvíce řešených situací v sociální oblasti. Ekonomická teorie nezaměstnaného člověka definuje jako někoho, kdo je schopen pracovat a práci si aktivně hledá, ale ani přesto se mu ji nedaří nalézt.

Z ekonomického hlediska lze společnost rozdělit do dvou skupin- ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní. Za ekonomicky aktivní považujeme ty, co jsou zaměstnaní nebo nezaměstnaní, ale práci si aktivně hledají nebo čekají, až se budou moci po dočasném vysazení do zaměstnání vrátit. Ekonomicky neaktivní jsou lidé, kteří jsou nezaměstnaní a práci si ani nehledají.

Nezaměstnanost dále dělíme následovně: frikční, strukturální, cyklická, dobrovolná a nedobrovolná.

Frikční nezaměstnanost je spojena s neustálým střídáním zaměstnání se stejnou nebo podobnou kvalifikací. Tuto nezaměstnanost lze považovat za přechodnou a krátkodobou.

Strukturální nezaměstnanost je způsobena většími změnami ve struktuře národního hospodářství, trvá i několik let a je příčinou nutnosti rekvalifikace mnoha pracovníků.

O cyklické nezaměstnanosti hovoříme tehdy, když je zaznamenán pokles produktu. V momentě, kdy se hospodářský cyklus nachází ve fázi kontrakce. Tento druh nezaměstnanosti trvá do té doby, než produkt začne opět růst.

Když je počet nezaměstnaných nižší nebo roven počtu volných pracovních míst, jedná se o dobrovolnou nezaměstnanost. Tito nezaměstnaní upřednostňují volný čas, studium nebo jiné činnosti.

V případě, že počet volných pracovních míst je menší než počet uchazečů hovoříme o nedobrovolné nezaměstnanosti (Finance, 2015, online).

Nedobrovolná nezaměstnanost je také důsledkem rozdílu mezi nabídkou a poptávkou pracovních sil při mzdě, kterou jsou firmy ochotny zaplatit.

V momentě, kdy je nezaměstnanost vysoká, nabídku pracovních sil výrazně překračuje poptávka po nich a to z důvodu, že lidé v době krize zřídka opouštějí svá pracovní místa, jelikož zaměstnaní se považují za ty, kdo mají štěstí. I statistické údaje tento vztah mezi nezaměstnaností a opouštěním pracovních míst potvrzují.

Když je nezaměstnanost malá, je také jenom malý početní rozdíl mezi lidmi,

kteří práci hledají a těmi, kteří ji dostanou (Akerlof, Shiller, 2010, s. 81).

Nejnižší udržitelnou míru nezaměstnanosti, kterou může tržní ekonomika dosahovat, aniž by docházelo ke zvyšování nebo snižování inflace, nazýváme přirozená míra nezaměstnanosti. Abychom mohli míru nezaměstnanosti změřit rozděluje se obyvatelstvo do dvou skupin. První skupinou jsou lidé zaměstnaní, kteří vykonávají jakoukoli placenou práci a druhou nezaměstnaní, kteří zaměstnání nemají, ale práci si aktivně hledají (Finance, 2015, online).

1. 1 Dopady nezaměstnanosti

Jaké máme informace o dopadech nezaměstnanosti? *„Existují určité statistické údaje o rozsahu nezaměstnanosti a výši poskytované podpory, a někdy jsou tato data dokonce k dispozici podle věku, pohlaví, povolání a místních podmínek“* (Jahoda, Lazarsfeld, Leisel, 2013, s. 51). K dispozici máme také nejrozumnější literaturu zabývající se sociálními problémy: novináři a spisovatelé popisují životy nezaměstnaných a pomocí příkladů přibližují různé osudy těm, kteří doposud nezaměstnaností postiženi nebyli. *„Mezi prostými čísly úřední statistiky a literárními popisy však existuje určitá propast, neboť obojí pochopitelně podléhá všemožným náhodným dojmům“* (Jahoda, Lazarsfeld, Leisel, 2013, s. 51).

Převažující administrativně obslužné práce udržují v chodu globalizovanou společnost, podporují expanzi kulturního systému, který vyžaduje větší počet úzce specializovaných lidí, kteří jsou ochotni prodávat své síly moderní struktuře společnosti- spotřební predátorské kultuře. Také proto je kulturní systém ohrožen dvěma základními způsoby: 1. produktivní práce je nahrazována technikou a tím rozbíjí jedinečné přírodní bytí a vyhrocuje konflikt kultury s přírodou. 2. nabídka produktivní i kulturně obslužní práce je omezená a to jednu část populace zbavuje seberealizace a druhou část populace vystavuje tlaku nepřirozené psychické zátěže. Obě tyto části jsou však obětí tíže protipřírodní ekonomické prosperity.

Dochází tak ke vzniku situace, kdy průměrně disponovaná a vzdělaná pracovní síla nenajde uplatnění ani v továrnách, ani v klasickém zemědělství a řemesle. Tato odvětví dnes zaměstnávají pouze menší část práce schopné populace. *„Ale také v terciární oblasti se zužují možnosti uplatnění méně socializovaných, tj. méně „komerčně nadaných“ lidí na trhu práce“* (Buchtová, Šmajš, Boletoucký, 2013, s. 9).

V dnešní době pomalu dochází ke snižování poptávky po lidské práci a v jistých odvětvích ekonomiky tradiční živá práce mizí. Společnost postupně díky tomu začíná poznávat, čím vším vlastně tradiční práce v životě člověka a lidské společnosti je- práce totiž není pouze ekonomickou kategorií, ale také obecně kulturní, psychologickou, antropologickou a medicínskou. Se zhoršováním duševního zdraví nezaměstnaných a sociálně vyloučených lidí vzniká názor, že by práce měla náležet do souboru základních lidských práv a svobod. „*Právo na přiměřenou práci, nezávisle na přihlíživém postoji ekonomů, je předpokladem lidské svobody*“ (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, s. 10). Přesto, že ekonomická věda pojímá práci pouze jako součást ostatních výrobních nákladů, víme, že přímo souvisí se zdravím, štěstím a sebeúctou lidí.

Při postupném zánikání potřeby plnohodnotné práce dochází k ponižování a poškozování společnosti. S tím také souvisí vysoká míra nezaměstnanosti, která nepříznivě ovlivňuje společenské klima, zhoršuje hospodářskou situaci států, spokojenost a zdraví lidí. Při ztrátě práce však především dochází k ponížení člověka, který umí a má zájem pracovat. To narušuje psychickou pohodu a poškozuje život rodiny daného jedince. Z toho vyplývá, že je tedy práce důležitou podmínkou důstojné existence člověka, přináší mu totiž nejen materiální prospěch, ale současně mu poskytuje pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Zajišťuje člověku uplatnění v sociálních vztazích, uspokojuje jeho potřeby ctižádosti, sebeuplatnění a sebeúcty.

Začátek i konec ekonomické aktivity člověka určuje právě práce, kterou také zároveň ukotvujeme dětem, které teprve vychováváme, platné hodnoty. Dáváme jim možnost ztotožnění, nápodoby a osobního příkladu. Děti sice už v dnešní době nevidí rodiče často pracovat, ale prožívají s nimi jejich pracovní úspěchy i neúspěchy.

Stane-li se, že člověk nemůže dlouhodobě najít práci, znejistí a začne mít strach z budoucnosti. To postupně přejde až v pochybnosti o vlastních schopnostech.

Práce je tedy zdrojem identity a sebeúcty člověka, protože je stále spojována s vysokou společenskou i osobní hodnotou. Ztratit v dnešní době práci je subjektivně stresující zážitek a okolí tuto situaci stále vnímá s předsudkem jako znamení a životní selhání jedince (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, s. 50).

„Po dvaceti letech ekonomické transformace společnosti má nezaměstnanost

v české společnosti řadu charakteristických rysů, z nichž zvláště závažné jsou: 1. vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných; 2. vysoká nezaměstnanost zejména mladších věkových skupin, absolventů škol; 3. značná regionální rozdílnost úrovně nezaměstnanosti; 4. stabilizace skupin obyvatelstva, kteří žijí dlouhodobě ze sociálních dávek (lidí s věkovou hranicí nad padesát let, osoby se zdravotním postižením, mládež, matky s malými dětmi, romská populace); 5. závislost většiny domácností na sociálních dávkách a částečná ztráta vnímavosti dětí pro souvislost práce s finanční odměnou“ (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, str. 67).

Lidí, kteří dlouhodobě nenalézají na trhu práce v České republice uplatnění postupně přibývá, a přitom velká většina z nich pracovat chce. Po roce bez práce se stávají dlouhodobě nezaměstnanými (absolventi škol, kteří nenašli na trhu práce uplatnění po šesti měsících). Nezaměstnanost je tak aktuálním problémem dnešní doby (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, str. 67).

Po několika neúspěšných pokusech sehnat práci se člověk stává apatickým a začínají se v něm hromadit negativní pocity. Střídání naděje a zklamání na trhu práce přispívá k emocionální labilitě a způsobují deprese zejména u lidí bez perspektivy. Beznaděj se v průběhu času utužuje a následně ochromují cílevědomé snahy o návrat do pracovního procesu. Zkušenost se ztrátou práce ale neprobíhá u všech nezaměstnaných stejně. Zvládání situace ztráty práce je velmi individuální a je podmíněno řadou faktorů:

1. Odolnost
2. Věk
3. Pohlaví
4. Dosažená kvalifikace (nekvalifikovaní lidé snadněji přijdou o práci a obtížně ji znovu nacházejí)
5. Finanční možnosti nezaměstnaného
6. Smysluplná osobní aktivita ve volném čase
7. Význam délky nezaměstnanosti.
8. Sociální opora, vysoká možnost kontroly situace a negativní postoj k práci, jenž poukazuje na nevýznamný vztah k práci, kterou člověk vykonával (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, s. 73).

Nezaměstnanost je spojena s krátkodobým či dlouhodobým stresem, který

v případě, že je nezvládnutý, významně poškozuje duševní i fyzické zdraví. Výzkumy zabývající se vlivem nezaměstnanosti na duševní zdraví, realizované v rámci britského trhu práce, odhalily významné zhoršení celkového zdravotního stavu u lidí všech věkových skupin. Z rozsáhlého výzkumného šetření vyplynuly tři závěry:

– *Nezaměstnaní pociťují vyšší hladinu obecné psychické nepohody, deprese a úzkosti spolu s nižší sebeúctou a sebedůvěrou. Ukazuje se, že pokračující dlouhodobá nezaměstnanost je spojená s další redukcí zdraví a pohody, zejména u lidí středních let, zatímco starší a mladší věkové skupiny se stabilizují rychleji.*

– *Nezaměstnanost není prožívána jednotným způsobem a v jejím vlivu na člověka je možné identifikovat několik zprostředkujících faktorů. Lidé s větší oddaností svému zaměstnání většinou vykazují horší duševní zdraví během ztráty práce. Nezaměstnaní muži středního věku trpí většími psychickými problémy než mladší a starší skupiny, což odráží jejich vyšší odpovědnost a finanční závazky vyplývající z jejich role v rodině.*

– *Schopnost nezaměstnaného vyrovnat se se ztrátou práce závisí na tom, jakou hodnotu připisovat ztracenému zaměstnání a jak mu byl oddán. Psychické zdraví pozitivně ovlivňují i určité rysy sociálního prostředí, jako je například četnost mezilidských kontaktů, míra emocionální opory okolí, možnost participace na kolektivní práci“ (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, s. 75).*

V České republice přibylo frustrovaných lidí, kteří dlouhodobě nenalézají uplatnění na trhu práce, s čím souvisí závažné zjištění, že při opakovaném neúspěchu v hledání práce sílí stres z finančního napětí a zároveň se ztrácí životní orientace člověka.

Výzkum dlouhodobé ztráty práce prokázal negativní vliv nezaměstnaného jedince na rodinu. Nezaměstnaný člen rodiny téměř vždy ovlivní rodinné soužití. Dochází ke změnám personálních vztahů, změnám v distribuci domácích prací, změnám v postavení a statusu nezaměstnaného člena rodiny (Buchtová, Šmajsl, Boletoucký, 2013, s. 78).

1. 2 Vliv automatizace na nezaměstnanost

S růstem produktivity práce, která souvisí se zvyšováním zisku podnikatelů, neúproště směřuje k vyloučení člověka z pracovního cyklu.

Vznikla možnost omezit lidskou účast v produktivním procesu, čímž se radikálně snižují mzdové náklady.

„Některé výrobní i obslužné procedury (např. automat na žárovky, matice šroubů, plnění lahví či prodejní automat na kávu či cigarety) získávají ráz samočinných technologických cyklů, v nichž jsou zaplněny všechny bývalé technologické mezery a ve kterých není místo pro přímou účast člověka. Proces uvolňování lidské pracovní síly z mnoha odvětví výroby i služeb, tj. ztráta pracovních příležitostí, je tedy přímým důsledkem nynějšího způsobu uplatnění vědy ve výrobě. V predátorském duchovním paradigmatu této tendenci neodolá žádná národní firma, která musí nízkými náklady konkurovat ostatní podnikatelským subjektům“ (Buchtová, Šlajsl, Boletoucký, 2013, s. 30).

Nejvyšší možná produktivita práce a celková náhrada lidské fyzické účasti sice produkuje vysoké zisky podnikatelských subjektů, ale vytváří celoplanetární hrozbu bídy pro nekvalifikované, biologicky nedisponované, chudé, staré a nemocné. Začínají se i v bohatých, technicky vyspělých zemích objevovat stovky milionů nezaměstnaných a nešťastných lidí. Nesnižuje to však útisk technicky zaostalých zemí zeměmi bohatými, zahrnuje dosud nejvyšší tempo pustošení zeměkoule neřízenou konečnou osobní spotřebou (Buchtová, Šlajsl, Boletoucký, 2013, s. 30).

Přesto, že se předmětem osobní spotřeby lidí staly vedle předmětů nutných k životu také nejvyspělejší formy elektrických domácích spotřebičů, průmysl tuto techniku vyrábí jen s minimální lidskou účastí.

Abychom mohli správně pochopit nástup automatizace a informačních technologií je zapotřebí zjištění, že úspora práce, kterou v konkrétním výrobním procesu automatizace nahrazuje, se v širším společenském měřítku tak radikálně neprojevuje. Narůstá strukturální nezaměstnanost (převážně mladých lidí), ale požadované množství lidské práce se v měřítku kultury snižuje pomaleji.

Práce je od začátku prostředkem vytváření hmotného bohatství a zajišťování jeho reprodukce, ale obnova, údržba a fungování systému relativně jednoduché kultury nevyžadovaly ani velké množství zvláštní neproduktivní práce, ani rozsáhlý řídicí

a správní aparát. Ještě na počátku druhé civilizační vlny se národní kultura obešla bez celosvětových bankovních služeb, globálních, ekonomických a finančních analýz, bez rozsáhlých kontrolních, poradenských, dohlížecích a vymáhacích úřadů.

Pro fungování kulturního systému nebylo potřeba ani složité struktury dnešních kontrolních institucí, ani zvýšené pozornosti rozsahu a složitosti kulturního systému. Ve třetí civilizační vlně vystupuje do popředí nezbytnost jeho lidské, institucionální a elektronické podpory (Buchtová, Šlajsl, Boletoucký, 2013, s. 35).

Hospodářský růst, který slouží zájmům hospodářských a politických subjektů, na druhou stranu vyžaduje více pracovníků ve sféře finančních operací, marketinku a právního zajištění poskytovaných služeb. Předpokladem uplatnění v této oblasti je tvůrčí osobnost a schopnost účinně jednat s lidmi a institucemi. Vytváří se tedy nové nároky na úroveň pracovní síly.

Průměrně disponovaná a vzdělaná pracovní síla nemá uplatnění ani v klasickém zemědělství a řemesle, ani v továrnách. Tato odvětví zaměstnávají jen jednu čtvrtinu pracující populace. Ale také v odvětvích nevýrobní sféry (v terciární oblasti) se zužují možnosti uplatnění méně socializovaných lidí na trhu práce.

Lidé s nižší úrovní asertivity, bez morálních zábrán spotřebním způsobem života podporovat výrobu, obchod, reklamu a zbytečný konzum, se mohou ucházet jen o zaměstnání, která nevyžadují ani teoreticky rozvinuté myšlení a rétorické dovednosti, ani zvláštní psychické dispozice v požadovaném směru ovlivňovat rozhodování jiných. Problémy najít zaměstnání je u těchto lidí pouze jedním z důsledků, dále velmi často trpí deprivací (strádáním) a mnozí se ocitají mezi bezdomovci, gamblery nebo narkomany (Buchtová, Šlajsl, Boletoucký, 2013, s. 38).

1. 3 Sociálně patologické jevy jako dopad nezaměstnanosti

Přirozenou otázkou je, jaké jsou příčiny vysoké romské kriminality. Zmíníme tedy v této kapitole aspoň některé z nich.

Jednou z nejhlavnějších příčin je právě vysoká nezaměstnanost, která následně vede k tzv. sociální kriminalitě. Spočívá v tom, že mnoho romských rodin se dokáže uskromnit natolik, aby vyžili ze sociálních dávek. Ne všechny rodiny jsou však schopni žít tímto způsobem a následně tedy trpí skutečným nedostatkem a přecházejí k parazitním způsobům obživy, které vedou ve velké většině k páchání trestných

činů. Tento jev není u Romů nic nového a nesou si ho ze své minulosti, rozdílem ale je, že dříve jím to většina majority, včetně státních složek víceméně trpěli, dnes již tomu tak není, jelikož si většinová společnost uvědomuje, že to nemá vliv pouze na jednotlivce, ale na celou společnost, kterou na tomto základě poté provází zvýšený výskyt lidí se sociálně patologickými jevy. Jedná se především o již zmíněnou konzumaci alkoholu, nikotinu a drog, dále vyšší nemocnosností a rostoucí spotřebou léků, v neposlední řadě vyšším výskytem sebevražedných pokusů (Říčan, 2000, s. 61).

Se zvyšujícími se nároky uplatnění pracovní síly na trhu práce kde výraznou roli sehrává kvalifikace a rozsah a kvalita sociálních dovedností, romské etnikum stále obtížněji získává zaměstnání. Většina Romů absolvují pouze základní vzdělání a nezíská další kvalifikaci, velká část romských žáků dokonce neukončí ani základní vzdělání. Romové pracovali v zaměstnáních, které vlivem ekonomické reformy procházejí výraznými změnami, s čím souvisí vyšší kvalifikační požadavky. Romové žijí pod tlakem vlastních kulturních vzorců chování a hodnot i pod zvýšeným tlakem majoritní populace, která je zatím plně neintegrována. Tím je jejich šance společenského uplatnění tedy minimální. Koncentrace romských obyvatel ve vymezených oblastech vytváří lokality s vyhrocenými sociálními problémy, s vysokou kriminalitou a s rostoucí závislostí na prostředcích poskytovaných státní sociální sítí.

Integrace všech sociálních skupin do většinové společnosti je jednou ze součástí tzv. integrujícího systému popsáno K. Boulding. Tento systém zahrnuje různé společenské skupiny se sociálními rozdíly a jeho cílem je snížení rozdílů mezi nimi. Vedle požadavku poskytování sociálního minima, který není jediným řešením, se tu vytyčuje celkový přístup týkající se různých aspektů života jedince nebo celé sociálně slabé skupiny. Patří sem odlišnost podmínek vykonávání povolání, rozptýl spotřebních preferencí, rozvoj specifických druhů služeb a rozvoj různých forem seberealizace. Snaží se nejen snížit rozdíly mezi skupinami, ale také vytvořit širokou diferencovanou škálu životních podmínek.

Za důležitou příčinu příslušnosti k sociálně slabší skupině je považována neschopnost jedince přizpůsobit se změnám podmínek. Můžeme se setkat s názorem, že konflikty různých zájmových skupin ve společnosti lze harmonizovat. To se však

nestane automaticky, ale činností, která vyžaduje jak korigující zásahy regionální či státní politiky, tak také mobilizaci sil jedince ke zvládnutí adaptačních nároků. Ve svém přístupu k pojetí sociální spravedlnosti a řádu užívá F. A. Hayek termín „komunitativní spravedlnost“. Tato spravedlnost je charakteristická v uplatnění stejných pravidel chování pro účastníky trhu. Co napomáhá vyšší efektivitě systému, napomáhá také všem jedincům. Autor této teorie jednostranně zdůrazňuje, že ekonomická etika doprovázející tržní řád není výsledkem určité volby, ale dlouhodobým procesem adaptace lidí. Domnívá se, že ekonomický růst, technický rozvoj a růst úrovně vzdělání nakonec sníží míru nerovnosti ve společnosti (Buchtová, Šmajš, Boletoucký, 2013, s. 91).

1. 4 Kvalita pracovního života a rovné zacházení na trhu práce

Práce velmi úzce souvisí s pocitem prožívání kvalitního života. Spokojenost nebo rozladěnost v životě je z největší míry zapříčiněna právě prací. Můžeme to shrnout do jednoduché rovnice, kdy nezaměstnanost se rovná neštěstí. Dalším základem spokojenosti je sebeúcta, které dosahujeme na základě našich pracovních výkonů. Je dokázáno, že pracovní spokojenější jsou podnikatelé, protože jsou si svými pány, a to i za předpokladu, že pracují mnohem více než ostatní. Lidé vykonávající hůře placené práce zakládají svou sebedůvěru víc na rodině, přátelství a příslušnosti k nějaké náboženské skupině. Pocit životní spokojenosti potřebujeme tak silně, že pokud jej nelze založit na pracovní výkonnosti a profesionalitě, zakotvíme jej v rodinných, kulturních nebo náboženských vazbách (Oeconomika, 2005, s. 15).

V Evropské unii je za směr ke zlepšování kvality pracovního života považována politika rovných příležitostí a rovného zacházení. Ale obecně platí bohužel to, že legislativa a národní programy rovných příležitostí motivují spíše ke krátkodobým aktivitám, nemůžeme tedy očekávat dlouhodobé zaměření na princip rovnosti.

Přijetí tzv. Lisabonské strategie, vize záměrů reforem pro nastartování životaschopnosti a prosperity, společně akceptované civilizační kultury a jí produkované kvality života, vyústilo v novou, důslednější a komplexněji pojatou politiku rovného zacházení aplikovanou do života celé evropské občanské společnosti. Aby byl získán všeobecný konsenzus členských států a klíčových

sociálních partnerů, byla vedena rozsáhlá, několik let trvající diskuze cestou Green paper a intenzivní teoreticko-empirické práce. Na základě toho byly v roce 2000 přijaty dvě nové směrnice- Směrnice o rovném zacházení bez ohledu na rasu (Směrnice 2000/43/ES) a Směrnice o rovném zacházení v zaměstnání a povolání (Směrnice 2000/78/ES). Tyto směrnice slouží ke stanovení minimálních standardů, které budou zajištěny občanům EU v rámci práv na klíčové 4 svobody a zároveň budou prohlubovat dosavadní národní úpravu práva na rovné zacházení- převážně s ohledem na rodový, rasový, etnický, národní původ, náboženské vyznání, víru, zdravotní postižení, věk a sexuální orientaci, není-li stávající národní úroveň této ochrany vyšší. Ochrana rovného zacházení se kromě občanů každého z členských států EU vztahuje také oprávněně a dlouhodobě na osoby, které se na jejich území zdržují.

Ochrana se vztahuje také na případy, kdy diskriminující osoba, tak činí, protože se domnívá, že je nositelem diskriminace hodných znaků, anebo je s takovou osobou či osobami v kontaktu (Oeconomika, 2005, s. 76).

„V roce 2003 vyhlásila prestižní UK Komise pro rovné příležitosti, požívající celounijní odbornou autoritu na podporu zaměstnavatelů v oblasti rovných příležitostí, osvětový a vzdělávací program. Nabídka mj. i akční desatero kroků „jak se stát zaměstnavatelem nabízejícím rovné příležitosti“. Ten se volně stal i inspirací pro námi nabídnutou cestu:

- 1. Konstituovat politiku rovného zacházení jako etický standard organizace a k ní vybudovat komunikační strategii.*
- 2. Výstižně, srozumitelně a stručně uvést základní znaky diskriminace, pronásledování a násilí (obtěžování) a typové příklady aktuální diverzity.*
- 3. Jasně formulovat práva a povinnosti spolupracovníků (zaměstnanců a dalších osob působících v organizaci) ve vztahu k diskriminujícím jevům a přesvědčil se, že je znají a že jim správně rozumějí.*
- 4. Vypracovat realizační scénář a seznámit s nimi zaměstnance a další spolupracovníky, partnery a zákazníky.*
- 5. Sjednat si shodného kouče pro prověření vlastní způsobilosti pro systematický mainstreaming.*
- 6. Zajistit kvalitní produkt vzdělávání, který efektivně napomůže tomu, aby*

manažeři pochopili negativní dopady diskriminace a pronásledování, přímého a nepřímého jejich tolerování na ekonomiku a image organizace.

7. Monitorovat, například cestami shadowingu, jednání liniových manažerů a zjištění nedostatky, závady efektivně řešit.

8. Postupně společně utvářet tuto politiku jako politiku otevřenosti, přístupnosti všem a sankční důslednosti.

9. Společně dokázat rozpoznávat oprávněné požadavky zaměstnanců, spolupracovníků, nositelů diverzitních specifik a být pružní a vstřícní při jejich akceptaci a řešení.

10. Politiku rovného zacházení neopouštět ani když to pro nás není osobně výhodné, neúplně ji prosazovat i v situacích, kdy to dosud není obvyklé a v situacích, kdy se ocitáme pod tlakem druhých (např. při výběru uchazečů, přijímání nových zaměstnanců, jejich hodnocení či propouštění apod.)“ (Oeconomia, 2005, s. 83).

Výzkumy zaměřující se na dopady nezaměstnanosti opakovaně ukazují, že strach ze ztráty zaměstnání nebo samotná ztráta zaměstnání, jsou zdrojem frustrací, které mají vážný dopad na duševní a tělesné zdraví člověka. Nedobrovolný odchod ze zaměstnání znamená tedy pro spoustu lidí traumatizující událost.

1. 5 Zvýhodnění zaměstnavatelů poskytujících práci obtížně zaměstnatelným

Analyzujeme-li romskou otázku, dostaneme se k tomu, abychom se zajímali o bídu jako takovou, bez ohledu na menšinové znaky. „*Zde je třeba učinit mnohé, co nevyžaduje etnickou pozitivní diskriminaci, a přece to Romům podstatně pomůže*“ (Říčan, 2000, s. 80).

Romové jsou řazeny do obtížně zaměstnatelných osob, kam mimo nich řadíme také tělesně postižené, nevyučené absolventy zvláštních a pomocných škol, propuštěné vězně, nezaměstnané osoby vyššího věku, jedince s neúspěšnou pracovní kariérou a další. Pomůžeme-li těmto lidem obecně, pomůžeme tím také velmi Romům.

Aby zaměstnavatelé poskytli práci obtížně zaměstnatelným, jsou jim nabízeny různé zvýhodnění- např. daňové. Podporou tohoto odměňování je také systém motivace zaměstnavatelů k zaměstnávání obtížně zaměstnatelných osob a osob romského původu, který vypracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí.

2 ROMSKÁ MINORITA

Slovo „Rom“ můžeme pojímat nejrůznějšími způsoby a proto často nastává zmatek v tom, co se jím vlastně rozumí. Dále si tedy představíme čtyři nejčastěji používané charakteristiky slova „Rom“.

1) Rom podle typického vzhledu. V tomto pojetí můžeme Romem označit toho, kdo má například charakteristickou pigmentaci vlasů a pokožky, a na tomto základě je za Roma považován anebo se za něj sám považuje. Je však nutné zmínit, že „romský antropologický typ“ neexistuje tak jako neexistuje třeba „český antropologický typ“. Tento význam je pouze v myslích lidí, neodpovídá mu však nic, co by bylo možné vědecky uchopit.

2) Rom jako nositel své kultury v antropologickém smyslu. Romem je jedinec, který byl socializován do určitého systému hodnot, principů a sociální organizace charakteristické pro nějakou část romské populace.

3) Rom jako příslušník romského národa. Své romství chápe jako svou národnost, užívá např. romštinu jako znak této příslušnosti apod.

4) Rom jako charakteristika připsaná okolím. Romem je ten, koho za Roma považuje významná část jeho okolí (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 155).

Dále se setkáváme s rozdílným právním a sociálním postavením Romů, patří však spíše k méně majetné, *„špatně situované části české společnosti, bez většího politického vlivu, a nedojde-li k podstatným změnám (v romských komunitách nebo ve společnosti), i bez výraznější perspektivy do blízké budoucnosti“* (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 189).

Většině romských řemesel nejvíce uškodil rozvoj manufakturní výroby. Výrobky a produkty Romů jsou sice známé svou vysokou kvalitou, ale ani to jím neumožnilo konkurovat továrenské výrobě. Museli se tedy svých tradičních řemesel a způsobu obživy vzdát a byli odkázáni k pomocným pracím majoritě. Nejvíce se uplatnili v zemědělství, kde pracovali za naturální odměnu, nebo vykonávali těžké a špinavé práce pro obce za nízkou mzdu. Tradiční romské řemeslo dokázalo uživit pouze hudebníky a kováře, ostatní řemeslníci si svými výrobky dokázali jen přivydělat (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 191).

Rom svou pozici v rodině často také ztratí tím, když vystuduje střední nebo vysokou školu a začne se realizovat a uplatňovat v netradiční profesi. Tím se zároveň

sníží intenzita styků a stupeň solidarity s rodinou (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 199).

2. 1 Náhled do historie Romů

Romové pocházejí z Indie, kterou opustili někdy mezi 9. a 10. století našeho letopočtu. Příčina odchodu dodnes není známá, ale podařilo se vypátrat skupinu, ze které Romové s největší pravděpodobností pocházejí.

Stejně jako romština směřuje na indický subkontinent, směřuje i „jméno Rom k indické skupině lidí, kteří jsou Romům „příbuzní“. Jedná se o společenství, kterému se říká Dómové. Slovo Dóm se tedy v průběhu času změnilo z několika důvodů na slovo Rom, které je dnes ve světě hojně rozšířené.

Dómové jsou potomci původních obyvatel, kteří v Indii žili před vpádem severských kočovníků Ářjů. Jak už to tak v historii bývá, podmaní si většinou národ, který souboj vyhrál, národ slabší. Tak tomu bylo i v Indii. Ářjové z původních obyvatel, kteří v Indii doposud žili (Dómové a další), učinili podřízené skupiny lidí, které získaly velmi nízké postavení v nově se vytvářejícím kastovním systému (Říčan, 2000, s. 15).

Kastovní systém se skládal z nejvyšší kasty bráhmínů (kněží), kasty kšátriů (vládci a bojovníci), kasty vajšijů (řemeslníci, rolníci, obchodníci), nižší kasty šúdrů (sluhové a pomocné síly) a nejnižší kasty dómů, které se také říkalo kasta nedotknutelných. K této nejnižší kastě patřili právě Romové a to vysvětluje skutečnost, proč Romové začali Indii od 8 století opouštět.

Tento časový údaj je také potvrzený tím, že v jejich jazyce nejsou zachyceny změny, ke kterým došlo v příbuzných indických jazycích později. Je také možné, že Romy z Indie vyhnala častá sucha a nedostatek potravy, nebo se chtěli vymanit z přísné indické kastovní společnosti a hledat nová „odbytiště“ pro své výrobky a služby.

O indickém původu svědčí kromě jazyka překvapivá podobnost některých zvyků, podobná společenská struktura, povolání, technologie zpracování kovů aj. *„Romskou historii mohli nejpřesněji vypátrat lingvisté podle vývoje romských dialektů. Díky tomu, že vývoj jazyků má své zákony, mohli lingvisté nejpřesněji určit dobu a místa pobytu. Jako jeden z prvních toto upřesnil Martin Block, který říká, že počet cizích, vypůjčených slov v romštině koresponduje s délkou pobytu v různých*

zemích. Díky tomuto osvětlení můžeme postup Romů z Indie do Evropy odhadnout z větší přesností“ (Říčan, 2000, s.17).

Romové postupovali z Indie přes Mezopotámii na Blízký východ, do asijské části Turecka, kde velká část Romů setrvala asi 3 století (12. - 15. století). Po tuto dobu se začali orientovat v nové kultuře, což jim ulehčilo pozdější postup Evropou, kdy pokračovali přes Malou Asii a Balkán. Určitou dobu nejspíše pobýli v Řecku, o čemž svědčí četná řecká slova v romštině, a dále pokračovali do střední Evropy. *„Jiná větev přešla Arménii, Kavkaz, později Rusko a dosáhla až Skandinávie. V 15. století byli již Romové rozptýleni po celé Evropě, Anglii a Skotsko z toho nevyjímaje“* (Nečas, 1999, s. 16).

V některých oblastech byli Romové vítáni, protože s sebou přinášeli nové technologie zpracování železa a kovů, přinášeli nové zkušenosti a dle svých výpovědí přicházeli od Božího hrobu. Středověký člověk setrval na jednom místě a chápal putování jako formu oběti, pokání. Proto považoval i lid, který stále putuje, za kající. Tyto představy ještě Romové podpořili vlastními legendami. Zejména se snažili přesvědčit obyvatele středověkých měst, že svým putováním musí činit pokání za hříchy svých otců, kteří odmítli přijmout Pannu Marii s Ježíškem, když utíkali před Herodesem do Egypta. Další rozšířenou legendou bylo ospravedlnění kočovného života jako trest za to, že zapřeli křesťanskou víru, a sedm let musí tuto zradu odpykávat putováním z místa na místo. V Evropském prostředí se ocitli Romové ve zvláštní situaci, protože jejich skupinové neformální normy nebyly pokaždé v souladu s normativním a hodnotovým systémem okolního většinového obyvatelstva. Dodnes je pro Romy těžké zvolit, podle kterých norem se chovat. Vždy žili v uzavřených skupinách a majoritní společnosti si k nim udržovali odstup (Říčan, 2000, s. 20).

Několik desítek let po jejich příchodu se začaly objevovat známky odstupu a odmítání romských kočovníků. Měšťany i venkovany začalo vyčerpávat vymáhání a poskytování materiální pomoci. Romové totiž požadovali milodary po obyvatelích měst a vesnic a nejednalo se o almužny, ale úplaty, které je měly přimět k odchodu. V případě, že se takové dary z milosti či pragmatismu mýjely účinkem, zůstávaly městské brány zavřeny a romští poutníci byli od nich stále častěji odháněni násilím.

Romové postupně od jednotlivých zemí křesťanské Evropy dostávaly výhost

a nikdo se jich neptal, kam mají odcházet, jak se tam dostanou ani zda jim bude umožněn přechod hranic a vstup na vykázané území.

Drastické tresty v první polovině 18. století Romy kriminalizovaly bez jakékoliv alternativy. Dle dochovaných výslechů dopadených Romů je zřejmé, že mnoho z nich se narodilo v Království českém a tuto zemi považovali za svůj domov. Kvůli pronásledování zintenzivnili pohyb a stali se prakticky nekontrolovatelnými. Vedle pronásledovaných Romů počátkem 18. století se objevili na Moravě tzv. tolerovaní Romové (Nečas, 1999, s. 51).

„V souvislosti s budováním osvícenského absolutismu, zosobněného v českých zemích Marií Terezií a Josefem II., došlo v posledním dvacetiletí 18. století k pokusu o úředně nařízené usazení Romů. Marie Terezie zprvu pokračovala v tvrdé represivní protiromské politice. V roce 1749 nařídila habsburská panovnice vyhoštění Romů a represe pokračovaly až do roku 1761. O nový přístup k Romům se pokusila Marie Terezie na konci své vlády. V roce 1773 vydala nařízení, že se z Romů mají stát rolníci. Její nástupce Josef II. v roce 1784 přikázal usazování Romů na majetku tzv. náboženského fondu. Pokus probíhal především v tehdejších Uhrách (v českých zemích pouze na Moravě). Cílem byla asimilace Romů a jejich přeměna v rolníky. V rámci přijatých opatření měly být jednotlivé romské rodiny usídleny ve vsích, kde je tamní obyvatelstvo nemělo nazývat jako dosud Cikáni, ale raději noví Maďaři nebo noví sedláci. Takto usazení Romové měli být přejmenováni, aby se zbavili typických romských příjmení. Dále měli noví usedlíci zakázáno užívat romštinu a nesměli používat tradiční romský oděv. Děti mezi sedmým a dvanáctým rokem věku měly být dávány na převýchovu do neromských rodin. Tato nařízení se prováděla především v Uhrách a v českých zemích se týkala částečně jen Moravy. V Čechách se obdobné snahy neprojeví vůbec. Na Moravě tímto způsobem vzniklo romské osídlení v Bohusoudově na Jihlavsku a v Oslavanech u Brna“ (Nečas, 1999, s. 52).

Důležitými se staly pokusy o usazení Romů v jednotlivých obcích jihovýchodní Moravy i přes odpor místních obyvatel. Z toho vyplývají pogromy na „nežádoucí“ nové usedlíky, které se datují do poloviny 19. století a zapříčinily, že usazování Romů bylo krajově omezeno. Přesto však vznikly velké tzv. cikánské tábory na jihovýchodní Moravě. Největší romské osady vznikly v Brně-Černovicích, Strážnici, Oslavanech, Bojkovicích, Luhačovicích a ve Svatobořicích. Napomáhalo

tomu především sousedství jižní Moravy se Slovenskem, kde již žila stabilizovaná a usazená romská komunita. V Čechách k usazování Romů nedocházelo.

Na počátku 20. století žilo v osadách na Moravě přibližně tisíc osob usazeně a několik set osob dále kočovalo, hlavně v Čechách (Nečas, C., Jařabová, Z., 1997, s. 23).

Na druhou stranu byla první republika dobou, kdy někteří Romové získali střední i vysokoškolské vzdělání (Tomáš Holomek ze Svatobořic v roce 1936 úspěšně ukončil studium Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze). V roce 1926 byla založena první škola pro romské děti v Užhorodě, která byla postavena samotnými Romy. Dále ve třicátých letech vznikla hudební škola pro Romy v Košicích.

Někteří čeští vzdělanci se začali věnovat otázkám spojených se životem Romů (indolog V. Lesný a pedagog F. Štampach). I přes diskriminující zákon o potulných Cikánech a další zákonná opatření byla zřetelná postupná integrace Romů do společnosti, jež začala už v 19. století. Obživou Romů byla tradiční řemesla (kovářství nebo provozování hudby), která byla ovšem postupně nahrazována námezdní prací v průmyslu a v zemědělství, případně podomním obchodem a překupnictvím. Někteří kombinovali tradiční řemeslo s nádenickou prací a vzhledem k sezónnosti těchto zaměstnání se někteří Romové živili drobnou kriminalitou (polní a lesní pych, drobné krádeže). Profesionální zaměření souviselo se způsobem života (Nečas, 1999, s. 60).

Po druhé světové válce přežilo asi 10 procent původního romského obyvatelstva v českých zemích (500- 600 osob). „*Po roce 1945 začali za prací přicházet Romové z romských osad na Slovensku. Podle soupisu Romů provedeného v roce 1947 státními orgány žilo v českých zemích již přes 16 000 Romů. Směřovali především do pohraničí a do průmyslových oblastí severních Čech a Moravy, odkud bylo předtím odsunuto německé obyvatelstvo*“ (Říčan, 2000, s. 20).

Do Čech a na Moravu přicházeli Romové především v 50 letech. Počet Romů v Čechách a na Moravě se v roce 1989 odhadoval na 150- 180 000. Z tohoto počtu tvoří dodnes asi 80- 85 procent potomci slovenských Romů, kteří jsou po staletí usazeni v romských osadách, přibližně 10 procent tzv. olašští Romové, kteří až do roku 1959 kočovali, a zbývajících 5 procent jsou potomci původních českých a moravských Romů a Sintů (němečtí Romové). Tyto skupiny se od sebe liší

dialektem romštiny a zvyky (Nečas, Jařabová, 1997, s. 41).

Po roce 1948 byl zrušen diskriminační zákon č. 117/27 Sb., tím byli Romové formálně zrovnoprávněni, ale společensky zůstali stále na okraji. Od druhé poloviny 50. let přistoupil tehdejší režim k otevřené politice asimilace Romů.

První bylo zlikvidováno kočování zákonem č. 74/58 o trvalém usídlení kočujících osob. Dle zákona byl proveden soupis těchto osob, z nichž část tvořili Romové. Nejvíce se zákon dotkl skupiny tradičně kočovných olašských Romů, ale postiženi byli i další slovenští Romové, kteří přijížděli do českých zemí za prací. Na základě prováděcích předpisů měly osoby označené za „kočovníky“ zákaz vzdalovat se bez povolení z míst, kam byli usazeni (Daniel, Kubák, Báthory, 1994, 34).

Romové byli zasaženi asimilací v letech 1948- 1989. Tehdejší režim se postaral o zvýšení sociální úrovně života romských rodin (základní vzdělání, zdravotnictví), ale požadoval po Romech zřeknutí své národnostní identity. Rozvoj romského hnutí proto nastal až po roce 1989, kdy byla oficiálně uznána romská národnost.

„Ze začátku března 1990 byla založena politická strana Romská občanská iniciativa. Ve volbách v roce 1990 kandidovala v rámci Občanského fóra. Do parlamentu se dostalo šest romských poslanců a čtyři poslanci do Federálního shromáždění. V letech 1990- 1992 bylo založeno mnoho romských sdružení, ale pouze některá z nich zůstala nadále aktivní“ (Nečas, 1999, s. 84).

Když se v roce 1993 Československá republika rozdělila na dva samostatné státy museli Romové v České republice, kteří se narodili na Slovensku, na základě zákona o občanství České republiky podávat žádosti o občanství.

Základem politiky v této oblasti se měla stát „zpráva o situaci romské komunity v ČR“, kterou vypracovala vláda v roce 1997. Na jejím vypracování se dokonce podíleli někteří romští aktivisté. V roce 1999 byla schválena nová koncepce tzv. integrace romské komunity.

O zlepšení životní úrovně se zasadila také Dekáda romské inkluze 2005- 2015, což je mezinárodní iniciativa osmi států (Bulharsko, Chorvatsko, Česká republika, Maďarsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Srbsko a Černá Hora). Vznikla na popud Světové banky a Open Society Institute (nevládní instituce založené filantropem Georgem Sorosem) v průběhu regionální konference: „Romové

v rozšířené Evropě: Výzva pro budoucnost“ konané v Budapešti v červnu 2003 za účasti zástupců vlád výše uvedených států. Tato dekáda je politickým závazkem zúčastněných států, který dává jedinečnou možnost řešit situaci romských komunit v regionálním měřítku a jejím základním cílem je podstatné zlepšení životní situace Romů.

2. 2 Specifika romství

„Jedním z nejméně akceptovatelných (z hlediska majority) charakteristických rysů romství je zvláštní tendence opovrhovat jednak ostatními skupinami Romů, které bývají vnímány jako všelijak nečistí, a dále pak považovat Gádže za rovněž svým způsobem nedostatečné či podřazené osoby“ (Bitnerová, Moravcová, 2013, s. 20).

Tento rys romské kultury je často považován za její nejvýznamnější. Vypadá to tedy tak, jako by se Romové, ač se o nich hovoří jako o komunitě, neustále poměřovali mezi sebou, kdo je lepší a kdo horší, kdo je výš a kdo níž, ať už jde o stravovací návyky (pořádání psů), péči o děti, venkovanství, novopečenost nebo černost. Nelze si však nevšimnout všudypřítomného motivu nečistoty, která celou romskou hierarchizaci doprovází.

K romské národnosti se hlásí pouze malé procento z těch, jež za Romy majorita považuje. Je tedy velice obtížné nějakým způsobem stanovit kritéria, na základě kterých bychom o dané osobě mohli povědět, že je Rom/ka. Při vyhocení celé této situace, bychom tedy mohli například říci, že Romové vlastně neexistují. Běžného člověka by ovšem tato informace zcela neuspokojila, jelikož Romové docela určitě existují- na tom se shodnou jak příslušníci majority, tak i samotní Romové (Bitnerová, Moravcová, 2013, s. 21).

O českých, případně československých Romech se dlouhodobě vede debata, na téma dichotomického názvu Cikáni- Romové a to již od roku 1969, kdy byla založena první romská společenská organizace, která je známá jako Svaz Cikánů- Romů. *„Do té doby byli Romové v Československu oficiálně nazýváni politicky korektním exoetnonymem Cikáni. Označení Romové, které se v roce 1969 poprvé objevilo za pomlčkou vedle názvu Cikáni, mělo vést do tehdy tvrdě asimilačně pojaté tzv. cikánské otázky prvek etnického uvědomění a lidské důstojnosti. Na prvním mezinárodním sjezdu Romů v Londýně v dubnu v r. 1971 bylo přijato*

pojmenování „Roma“ jako oficiální název s mezinárodní platností, v souladu se světovým trendem nahrazovat dosud užívaná exoetnonyma etnických a národnostních skupin jejich vlastními označeními (endoetnonymy)“ (Bitnerová, Moravcová, 2013, s. 33).

Důležitým se dále stal rok 1989, kdy byli Romové politickým rozhodnutím začleněni mezi ostatní národnostní menšiny Československé federativní republiky. Od této doby se mohli sdružovat na národnostním principu, rozvíjet vlastní jazyk a kulturu. *„Ve vládních dokumentech se začalo používat pojmenování „Romové“ a to již bez dehonestující pomlčky, za níž by stálo ještě slůvko Cikáni“ (Bitnerová, Moravcová, 2013, s. 34).*

Největší pozornost věnujeme dlouhodobě otázkám souvisejícím s životem obyvatel sociálně vyloučených lokalit, jejichž množství je v dnešní ČR bohužel alarmující. Odborníky společenských disciplín a příslušné instituce prioritně zaměřená problematika nezaměstnanosti, vzdělávání, bydlení a zdraví v místech, která jsou charakteristická sociální exkluzí.

Společenské vědy dlouhodobě diskutují nad otázkou redukce či přímo odstranění negativních stereotypů. Této otázce se věnuje řada psychologů, sociologů a pedagogů a to nejen na území České Republiky, ale také v zámoří, kde je kultura stereotypy přeplněna. Se stereotypy je však velmi těžké úspěšně bojovat, jelikož je dokázáno, že představují nedílnou a nepostradatelnou součást naší mysli. Především kvůli stereotypům naplňují lidé svou potřebu orientace ve světě, čímž se stávají nezastupitelné. Stereotypy nemusejí vždy vzejít ze zrnka pravdy, slouží lidem ke zjednodušení, někdy ospravedlňují antipatii a slouží jako projekční plátno našim vlastním vnitřním konfliktům. Existují však především proto, že se jim dostává společenské podpory, neustále je ožívují a vtlačují lidem do hlavy masmédiaprostřednictvím románů, povídek, novinových článků, filmů, divadelních představení, rozhlasu, internetu a televize (Bitnerová, Moravcová, 2013, s. 48).

Jedním z dalších specifíků romství je jejich charakteristické trávení volného času. Chceme-li, aby docházelo k postupné integraci romské mládeže do majoritní společnosti je zapotřebí se zaměřit především na výchovu, která plní důležité funkce. Patří sem především funkce socializační, kam řadíme společenské aktivity, navazování mezilidských vztahů a osvojování společensky uznávaných norem. Dále

funkce kompenzační, která slouží jako vyrovnání pracovního zatížení, školních povinností nebo povinností souvisejících s rodinou. Funkce seberealizační slouží k uspokojování potřeb a rozvoji zájmů a dále funkce preventivní, která se zaměřuje na využívání volnočasových aktivit jako možnost ochrany před negativními společenskými jevy. Poslední je funkce výchovná, zaměřující se na hodnotovou orientaci člověka a jeho stimulaci k učení (Balvín a kolektiv, 1997, s. 40).

2. 3 Nezaměstnanost romské minority

Největším šokem bylo pro Romy zjištění, že mohou ztratit zaměstnání a že jim nikdo ihned nezajistí jiné, jak tomu bylo zvykem v průběhu komunistické doby.

Dokud platila pracovní povinnost, tak i ti, co se práci snažili vyhýbat, museli odpracovat, alespoň tolik směn, aby nemohli být trestáni pro příživnictví. Došlo tedy k velice radikální změně, protože ti, co se nechovali dle stanovených podmínek, byli ve velké míře propuštěni a nezbývalo jim nic jiného, než si zvyknout žít ze sociální podpory.

Ty z těch, kteří měli zájem o udržení svého zaměstnání, se museli daleko více snažit. Mnozí však velice rychle poznali, že se naskytl prostor pro vymýšlení nejrůznějších aktivit, které přinesou příjem několikanásobně až mnohonásobně vyšší. A to buď legálně nebo nelegálně. Někteří se dokonce stali součástí mezinárodních mafí.

„Romové se stali zaměstnanci v rámci sociálního systému majority. Nebo nezaměstnanými v rámci téhož systému.“ Před půlkou století nikoho ani nenapadlo sledovat nezaměstnané Romy. Asi před 30 lety počala majoritní společnost sledovat jejich „zapojování do pracovního procesu“, do společenské dělby práce. Zánik tradičních ekonomických aktivit spojených s vtahováním Romů do ekonomiky industrializované společnosti, se stal tvůrcem městských diaspor“ (Sofis, 1997, s. 15).

Romové mají větší početní zastoupení mezi dlouhodobě nezaměstnanými, jelikož stojí na konci řady uchazečů o pracovní místa v průmyslové výrobě. Z toho samozřejmě plyne závislost na sociálních dávkách, které se neustále snižují a úpadek veřejných služeb, což je projevem zvětšující se společenské nerovnosti.

Na zlepšení životních podmínek by stát musel vynaložit obrovské náklady, což je

jedním z nejvíce odrazujících faktorů a silným podnětem pro to, aby stát Romy označil jako rozdílnou společenskou skupinu a podporuje tím, aby se politika zaměřila na podporování etnické odlišnosti. Touto odlišností vysvětlíme romskou chudobu, sociální napětí a konflikty, migraci a selhání integrace. Dochází tím tedy k zachování izolace Romů a podpoře segregace.

Nenajdete totiž jinou skupinu obyvatel, která by se tak výrazně odlišovala na základě své etnické nebo národnostní příslušnosti, a to jak zvláštnostmi svých kulturních tradic, hodnotových postojů, životními ambicemi, svou jazykovou situací a barvou pleti. Žádná jiná skupina také nevykazuje tak nízkou úroveň vzdělanosti a kvalifikovanosti. Na tomto základě jsou Romové oproti ostatním také velmi ohroženi sociálním propadem, nezaměstnaností a kriminalitou.

Valnou většinu romského obyvatelstva připravila o zaměstnání nízká kvalifikovanost a špatné pracovní návyky spolu s nástupem diskriminace Romů na trhu práce. Přibližně 70 % Romů je v současné době nezaměstnaných a stále více stoupá nezaměstnanost mládeže. Postupně se upustilo od tvrdých donucovacích opatření k povinnosti plnit povinnou školní docházku, které byly hlavním motivem pro spoustu romských rodičů a jejich dětí. Důsledkem je prohlubující se záškoláctví romských žáků.

Dále došlo k ukončení plošných státních zásahů v oblasti zdravotní prevence, to bude mít do budoucna za následek znatelné zhoršení zdravotního stavu romské komunity, protože většina Romů nemá vnitřní potřebu zdravotní prevenci vyhledávat (SOFIS, 1997, str. 38). *Pomalu se rozvíjející trh s byty vytlačí (již se tak pomalu děje) romské nájemníky do horších bytů v méně vyhledávaných městských částech, a to až k nebezpeční vzniku „barevných“ ghet. Závislost na podporách v nezaměstnanosti a dalších dávkách sociální pomoci u Romů nejen nemizí, ale jejich objektivně špatnou sociální situaci se naopak prohlubuje. Již nyní jde o reálné nebezpečí, že nepracovat a žít ze sociální podpory se stane životním stylem celých generací Romů“* (SOFIS, 1997, str. 38).

Postupně dochází ke stratifikaci romské komunity. Začíná se dělit na Romy vzdělané a nevzdělané, na ty, co se zapojují do ekonomického dění společnosti a chudé, a ty, kteří se uplatňují a hledají své sebevědomí pouze ve své etnické skupině a na ty, kteří jenom přihlížejí nebo se uchylují k obranné agresivitě.

Obrovská nezaměstnanost Romů není také zaviněna pouze jen diskriminací, ale často se vyskytující nechutí pracovat. To také zapříčiňují velké dávky v nezaměstnanosti, které působí demotivačně. Dále můžeme také například zmínit úbytek potřeby nekvalifikované práce.

Jedním z mnoha specifík romského obyvatelstva je dosažený stupeň vzdělání a možnost získání zaměstnání nebo rekvalifikace, což způsobuje vznik rozporů hodnot většinové společnosti s minoritou, jelikož stupeň vzdělání velmi úzce souvisí s možnostmi uplatnění na trhu práce.

Zhodnotit míru a strukturu romského obyvatelstva je však nesnadné a pouze můžeme odhadovat profese, kde by se tato komunita, s dosaženým vzděláním nebo kvalifikací, mohla zapojit.

Podle těchto odhadů se předpokládají větší uplatnění Romů ve stavebnictví, bytovém hospodářství, komunálních službách (především úklidové práce) atd. Jedná se tedy většinou o pracovní činnosti, kde není třeba kvalifikace nebo vyšší vzdělání. Je to ovšem jedna ze skutečností, která nedává šanci na vyrovnání se s většinovou společností (SOFIS, 1997, s. 50).

„Dalším problémem je, že ne všichni jsou schopni zapojit se do společenské dělby práce.

K lepšímu soužití s těmito lidmi může paradoxně přispět lhostejnost. Lhostejnost je vlastně jednou z forem tolerance ve smyslu „*je mi jedno, jaký jsi, dělej si, co chceš*“ (Fafejta, 2013, s. 8).

Můžeme říci, že sociální vyloučení je sociálně konstruované, protože probíhá i na kulturní sociální, mentální, ekonomické a dalších rovinách, nemá tedy jen fyzické hranice (Fafejta, 2013, s. 42). *Je to uvažování ve smyslu „my vs. oni“.* *Je to sdílená představa, že určití lidé nepatří do majoritní společnosti a majoritní společnost se před nimi má mít na pozoru. Proto tyto lidé například velmi obtížně shánějí práci. V mnohých příslušnících majority již pouhé setkání s někým ze skupiny „oni“ vyvolává nepříjemné pocity. Ač jsou hranice mezi „my a oni“ mentální, v důsledku dostávají fyzickou podobu a jsou určeny konkrétním jednáním konkrétních lidí“* (Fafejta, 2013, s. 42)

Vyloučení se vyskytuje i v sociálně- ekonomické oblasti. Odrazem je obrovská romská nezaměstnanost, ze které nelze vinit pouze Romy. Romové mají v majoritní

společnosti nízký sociálně-ekonomický kapitál, který je dán bohatstvím jedince a jeho schopností zapojit se do trhu práce (Fafejta, 2013, s. 43).

2. 4 Romové a práce „na černo“

Práce „na černo“ je dalším problémem. Není pravdou, že by všichni Romové odmítali pracovat. Problémem je, že jim chybí dostatečné vzdělání, kvalifikace a obecně nemají schopnosti orientovat se na trhu práce. A ti, co tuto schopnost mají, tak v této situaci, kdy se setkáváme s velkou neochotou zaměstnávat Romy, jim stejně není příliš platná.

Práce „na černo“ nepřináší lidem žádné jistoty. Jedná se o práci bez smlouvy, tedy bez jistoty práce, kdy zaměstnavatel za pracujícího neodvádí ani zdravotní a sociální pojištění. Je to viditelné využívání chudoby a sociálního vyloučení příslušníky majority. Naše společnost je velmi kritická vůči Romům, ale kritika těch kteří využívají práci na černo a mají z ní velký ekonomický zisk je daleko menší (Fafejta, 2013, s. 47). *„Což je dáno tím, že obětí práce na černo jsou lidé marginalizovaní- vedle Romů i přistěhovalci, kteří se nedokážou bránit. Zaměstnávat někoho na černo, mít z toho neoprávněný ekonomický zisk daný tím, že takový zaměstnavatel ušetří mj. na platbách státu, je mnohdy považováno za menší prohřešek než se nechat zaměstnat na černo a k tomu například pobírat podporu v nezaměstnanosti. Ano, obě strany se dopouštějí protiprávního jednání, ale zaměstnavatel v takovém případě poškozují stát v daleko větší míře než zaměstnanec“* (Fafejta, 2013, s. 47).

Ze zvětšování počtu nelegálních pracovních sil nejvíce profitují různé mafie. S tím souvisí narůstání korupce a zvyšování nezdaněných zisků.

K tomu všemu také v neposlední řadě musíme připojit nezákonné jednání, které je s prací „na černo“ velmi úzce spojeno. Nelegální pracovníci jsou zdrojem pravidelného a vysokého příjmu o který zaměstnanec nechce přijít. Udržuje tedy své zaměstnance v práci tím, že brání jejich odchodu zdržováním výplat, výhrůzkami a v těch nejhorších případech fyzickým násilím.

Zde je na místě hovořit o vykořisťovatelské práci významně omezující osobní svobody jedince.

Nemůžeme očekávat, že je možná bezproblémová integrace a vzájemná touha si

porozumět a vyjít si vstříc. Sociální soužití bude vždy plné problémů a právě proto je obtížné snažit se o nějaké dobro, ale přesto bychom se měli snažit alespoň o to dopouštět se co nejméně zla.

Jak již bylo výše popsáno výsledná míra romské nezaměstnanosti je velmi vysoká. Odhaduje se na 70% a v některých částech České republiky až 90% (ostravsko- karvinská průmyslová aglomerace, severočeská hnědouhelná pánev) (Nečas, 2002, s. 113). *„Mezi romskými uchazeči o práci převažují muži nad ženami a ti se zajímají o příležitostné nebo sezónní práce. Bývají přitom nezaměstnaní krátkodobě, významná část jich však postrádá pracovní uplatnění i déle než jeden rok (40, 9%)“* (Nečas, 2002, s. 113).

Extrémní nezaměstnanost Romů vede k jejich sociálnímu propadu a tím k další pauperizaci a demoralizaci- odhaduje se, že 20- 30% romské populace si vydělává na svou obživu nelegálním způsobem. Nejčastěji prodejem drog a prostitucí.

3 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE

Trh práce je založen na nabídce a poptávce a práce je zde prodávána jako výrobní faktor. Na trhu práce zaměstnanci nabízejí svoji práci a zaměstnavatelé jsou ti, kteří nabídku poptávají a jsou ochotni za ni zaplatit.

Existují dva důvody, proč lidé vstupují na trh práce. Prvním z nich je potřeba uživit sebe a svou rodinu, druhým zdokonalení svých znalostí a dovedností. Každý člověk má individuální dispozice a předpoklady, které mu vytvářejí různé možnosti uplatnění.

3.1 Předpoklady úspěchu v současné společnosti

„Pojem úspěchu je jistě historicky podmíněn, co bylo považováno za nedosažitelné před sto lety, je dnes považováno za samozřejmost, ale věci před sto lety samozřejmě se dnes dosahují jen s velkými obtížemi. Úspěch je rovněž velice subjektivní pojem, co jeden považuje za úspěch, může druhému připadnout jako těžká prohra. Je tedy obtížné stanovit obecná kritéria úspěchu. Přesto obecně považujeme některá jednání za úspěšná a jiná za neúspěšná právě podle toho, zda je jimi dosahováno některého dobra, které považujeme za důležité pro náš život“ (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 208).

Není podmínkou, že pocit úspěšnosti jednotlivce musí být v souladu se společenským úspěchem. Faktem však je, že tento pocit podstatně spoluvytváří. Dříve se úspěšnost jednotlivce odhadovala podle šatů, dnes je to podle značky auta a šlechtické tituly jsou nahrazeny vědeckými. Cesta a honba za úspěchem je největším motorem dnešní společnosti.

Úspěch v práci je považován za nejdůležitější složku celkové úspěšnosti člověka, protože prostřednictvím práce získává společenské postavení, nezávislost, bohatství, sebevědomí.

Jedince, kteří nabyli majetek dědictvím považujeme za bohaté, ale ne za úspěšné. Také jejich vnitřní pocit není stejný jako při uspokojení z úspěchu. Za úspěch považujeme například už získání práce, poté získání dobré práce a nebo získání vysoce hodnocené práce, na jejímž základě jedinec vynikne ve společnosti.

Klademe velký důraz na vzdělání jedince, i přesto že znalosti, které jsou třeba k dosažení školního úspěchu, jsou často pro běžný praktický život a pro výkon

povolání zbytečné. Bez předložení vysvědčení člověk nemá možnost nastoupit ani do učebního oboru a získat tak základní kvalifikaci pro výkon povolání.

K získání a výkonu většiny povolání dnes vyučení nestačí. Stále častěji bývá vyžadováno středoškolské vzdělání s maturitou a pro spoustu profesí vysokoškolský diplom.

Požadavek na formální vzdělání na nás může působit nadhodnoceně, není ale nerozumný, jak by se mohlo zdát. Podává totiž informace o volných vlastnostech a schopnosti učit se. U maturantů převažuje učení z knih a u vysokoškoláků schopnost učit se a vyhledávat informace samostatně. Vzhledem k neustálému vývoji technologie se každý člověk musí během svého života několikrát naučit novinkám ve své práci a velmi často tak musí udělat bez názorných nácviků za pomoci knih či na základě samostatně vyhledaných informací.

Schopnost a ochota učit se je v dnešní společnosti jedním z hlavních předpokladů úspěchu. U většiny profesí se považuje za samozřejmost, že si pracovník průběžně doplňuje kvalifikaci a sleduje vývoj v oboru. Také si sám hlídá kvalitu a kvantitu práce a vnější kontrola pouze doplňuje jeho sebekontrolu. Není potřeba ho při práci hlídat a neustále na něho dohlížet nebo mu radit (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 209).

Pracovníkovi, který usiluje o úspěch nechybí vytrvalost, je schopen pracovat s určitým nasazením po celou pracovní dobu. Pro úspěch objetuje i část svého volného času, není vázán mimopracovními povinnostmi a je-li třeba, pracuje déle než je běžná pracovní doba. Je ochoten za prací dojíždět do větší vzdálenosti a případně se i přestěhovat do jiného města nebo země. Je tedy plně flexibilní.

Úspěšný člověk dokáže hospodařit s vydělanými penězi tak, že si vedle pro život nezbytných věcí může našetřit na předměty, které jsou v dnešní společnosti považovány za symboly úspěchu.

Svou osobnost si úspěšný člověk udržuje sebeobsluhou, vystačí si s vlastním majetkem a tím co je schopen si obstarat vlastními silami. Uvědomuje si, že pokud o něco požádá, ztratí pověst úspěšného člověka a tím se přiblíží neúspěchu (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 210).

„Shrneme-li tedy předpoklady úspěchu člověka v dnešní české společnosti, je to vzdělání, kvalifikace, schopnost kvalitně a spolehlivě pracovat, schopnost přesně

komunikovat, schopnost učit se novým věcem, flexibilita, schopnost hospodařit se svými penězi, samostatnost, nezávislost na druhých, dodržování zákonů a společenských pravidel a sebevědomí“ (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 210).

3. 2 Romství jako znevýhodnění v procesu dosahování úspěchu

Romství je v mnoha ohledech v rozporu s předpoklady společenského úspěchu v české společnosti.

Závislost Romů na ostatních přetrvává již z minulosti. Nikdy nebyli nezávislí a i v období, kdy se živili svými řemesly, museli své výrobky směňovat za potraviny, jelikož mezi Romy nikdy nebyl žádný zemědělec. Když došlo k vytlačení jejich řemesel tovární konkurencí, byli odkázáni na pomocné práce, které konali pro sedláky za naturální mzdu. *„Komunistický režim je přinutil pracovat v nekvalifikovaných profesích a systém sociálních dávek a přidělování bytů podle počtu dětí v rodině je odnaučil odpovědnosti za své živobytí. Po roce 1990 pak většinou ztratili práci, stali se dlouhodobě nezaměstnanými a bohužel vzhledem ke kvalifikačním a dalším předpokladům i nezaměstnatelnými“ (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 211).*

Fakt, že Romy nikdo nechce zaměstnat oni samotní chápou jako diskriminaci a rasismus.

Pravdou je ovšem to, že nekvalifikované práce ubylo a jsou zde lidé, kteří budou tyto práce vykonávat za mzdu, která je pro Roma s jeho rodinou nižší než zákonem přiznávané sociální dávky- jedná se většinou o cizince. Pro převážnou většinu ostatních prací je zapotřebí kvalifikace, založené na dosaženém vzdělání.

Vedle nízké kvalifikace a konkurence cizinců znevýhodňuje Romy v získávání práce přetrvávající názor mnoha romských rodin, že jsou stále některé práce nečisté a členové těchto rodin se těmito pracím vyhýbají i přesto, že by si jimi mohli slušně vydělat (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 211).

Zajímavé ovšem je, že se v poslední době stále častěji vyskytuje u romských mladých žen prostituce. Činnost, která byla vždy ve všech romských rodinách považována za nečistou a nepřipustnou. Ze začátku bývají tyto dívky a ženy rodinou odvrhnuty, ale to bývá vzato zpět v momentě, když se s rodinou začnou dělit o své vysoké příjmy.

Snaha získat dobrou práci je také často dopředu spojena s vědomím, že o výsledky své práce, především mzdu, se budou muset dělit se všemi členy rodiny. Rom tedy nemá snahu pracovat více než ostatní členové rodiny a zvláště ne tehdy, pokud ví, že jeho úsilí nebude zvláště oceněno. Tento postoj se mění až v okamžiku, když má zájem se ze své rodiny vyčlenit (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 211).

Rodinná solidarita je poté vede také k tomu, že necítí plnou odpovědnost za svou budoucnost. Ti co podnikají, si velmi často neplatí sociální a zdravotní pojištění a neplatí ho ani svým zaměstnancům, čím sebe i je dostávají do situace, která na ně dolehne v budoucnosti. Romové to vnímají tak, že dnes ze svých zisků podporují celou svou rodinu a kdyby se něco takového přihodilo, spolehají na její podporu a pomoc.

Často se můžeme setkat s prací „na černo“, jak již bylo výše popsáno, jelikož za ni náleží i kdyby jen o něco málo větší peníze, než v řádném zaměstnání s odvodem daní a zaplacením pojistného. Budoucnost, zvláště ta vzdálená, je nijak zvlášť nezajímá.

Vždy důležitější než práce budou pro Roma rodinné záležitosti. Může se jednat o křtiny, svatby, pohřby a různé oslavy, které způsobují, že čerpají dovolenou naprosto neplánovaně s oznámením zaměstnavateli na poslední chvíli, v horším případě mají nepochopitelně omlouvané absence. Oslavy nejsou jen příčinou neplánovaného volna, ale také kolísavého pracovního výkonu. Pravidelně po výplatě tedy počítají někteří zaměstnavatelé s tím, že nemohou od Roma očekávat práci na plný výkon a zadávají jim práce u kterých se nemohou zranit. Zaměstnavatelé, kteří pochopení pro tuto kulturu a tradice nemají, pracovníka velmi brzo propustí. V momentě, že zaměstnavatel získá takovouto zkušenost, nemá další zájem romské pracovníky zaměstnávat.

Často se u Romů můžeme setkat s nepřesnou obecnou mluvou, ta sice nepřekáží výkonu nekvalifikované práce, ale pro výkon kvalifikovanější práce je třeba přesného předávání informací (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 212). „*V romských rodinách ani ve zvláštních školách se přesná, jednoznačná řeč neučí a zaměstnavatel často nemá zvláštního pracovníka, který by zaměstnancům vše vysvětloval praktickými ukázkami. I proto hledá raději pracovníka, se kterým se snadno domluví*“ (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 212).

Od zaměstnanců je dnes vyžadována schopnost samostatného a odpovědného rozhodování a ani k tomu nebyl Rom v rodině veden a většinou se to nenaučil ani ve škole, která dosud upřednostňuje direktivní (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 212). I tento častý handicap romských pracovníků způsobuje, že zaměstnavatel často začne hledat jiného zaměstnance.

Závěrem lze říci, že vysoká romská nezaměstnanost není způsobena pouze rasismem ze strany zaměstnavatelů, „špatně nastaveným systémem sociálních dávek a konkurencí cizinců na trhu práce, ale rovněž vlastností Romů, které si oni sami jinak vysoce cení- romstvím. Některé prvky tohoto romství jsou v přímém protikladu s tím, co se považuje v české společnosti za nezbytné vlastnosti dobrého pracovníka“ (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 213). Zaměstnavatelé se dopouštějí diskriminujícího chování v momentě, když po negativní zkušenosti s jedním nebo dvěma romskými pracovníky vztahují jejich přístupy a chování i na ostatní. Jejich jednání lze však považovat za naprosto racionální.

3. 3 Finanční podpora v nezaměstnanosti

„Systém sociálních dávek v některých případech- a týká se to zejména Romů- zcela nedostatečně motivuje nezaměstnané k nástupu do zaměstnání“ (Říčan, 2000, s. 80). Doposud z toho vláda nevyvodila žádné důsledky a problém přetrvává. Jedná se o to, že mzda živitele je nižší než zákonné sociální minimum stanovené vzhledem počtu dětí a při takové mzdě vyrovnává stát rodině rozdíl formou sociálních dávek. Má-li rodina více dětí a živiteli je nabízena nízká mzda je pro rodinu ztrátou, jestliže nastoupí do zaměstnání (připočítejme výdaje na dopravu, oblečení atd.) „Pracovník zformovaný naší sociokulturní tradicí jež velí myslet daleko dopředu, např. učitel, nastoupí zpravidla do zaměstnání i za těchto okolností. Jedinec sociálně dezintegrovaný, ale také Rom, který je „dítětem okamžiku“ se nástupu do zaměstnání vyhne“ (Říčan, 2000, s. 80).

Problém je v tom, že se nezaměstnaní Romové spokojují se sociálními dávkami. To můžeme vysvětlit tím, že životní minimum, které je vypočítáno podle životních potřeb majority je pro Romy velmi slušný životní standard. Jedním z navrhovaných opatření státu je novelizace stávajícího systému poskytování sociálních dávek směrem k výraznější motivaci v uplatňování na trhu práce. Překážkou je tu ale fakt,

že nemůžeme nezaměstnaným Romům snížit dávky a ostatním je ponechat.

Další, více socialistickou myšlenkou, je prosazování zvýšení minimální mzdy. Je ovšem známo, že při zvýšení minimální mzdy se zvýší také nezaměstnanost, protože stimuluje investice šetřící lidskou práci (speciálně nekvalifikovanou) a snižuje konkurenceschopnost podniků. „*Hledá se tedy takový systém dávek, který by rodině za každých okolností zaručil vyšší příjem tehdy, je-li její živitel zaměstnán, než když zaměstnán není, a zároveň tím vyšší příjem, čím vyšší mzda tohoto živitele. Uvážíme-li, jakou ekonomickou zátěží pro společnost je každý nezaměstnaný, a jak mnohostranně poškozuje dlouhodobá nezaměstnanost postiženého i jeho rodinu, je překvapující, že dosud nebylo nalezeno řešení*“ (Říčan, 2000, s. 80).

K hledání práci by také velmi donutilo, kdyby nezaměstnaní dostávali místo peněz platební kartu, kterou by mohli využívat jen na nákup potravin, případně zboží denní potřeby. Tento princip je již zavedený v USA a má také pozitivní dopad na děti, jelikož je chrání před parazitním chováním rodičů, kteří je jinak okrádají o spravedlivý podíl na sociálních dávkách. (Říčan, 2000)

3. 4 Metody výuky a výchovy romského žáka

„*Ve spleti přírodních a společenských vztahů hraje velkou roli příslušnost člověka k určitému etniku. Tato determinanta je významná i ve vztahu k výchově a vzdělávání romských žáků. Pedagogové, vládní a samosprávné orgány i samotní Romové si již dlouho lámou hlavy nad tím, jak nejlépe učit romského žáka tak, aby dosahoval dobrých a společensky prospěšných výsledků. Pro učitele romských žáků jsou však často nezodpovězeny otázky, proč překonávat nepříznivá mínění o romské komunitě a jak čelit sociálním vlivům, které působí negativně na rozvoj osobnosti romských dětí*“ (Balvín, 2008 , s. 7).

„*Zkvalitňování výchovy a vzdělávání romských žáků je jednou z významných součástí celkové koncepce integrace romských komunit do společnosti*“ (Balvín, 2008, s. 18). Celá tato snaha není zaměřená pouze na školství, ale na celý systém změn, kerý je zakotven v koncepci romské integrace.

Vedle usílí odstranit rasovou diskriminaci a zajistit tím rovné zacházení je také nutné rozvíjet i vyrovnávací postupy zaměřené na osoby, které jsou ve znevýhodněné situaci z různých sociálních a historicky podmíněných důvodů, kdy se nejedná pouze

o příslušnost k romské komunitě. K odstranění tohoto dlouhodobého, po generaci utvářeného znevýhodnění nestačí ani důsledná ochrana proti diskriminaci. Společenský propad romských komunit můžeme zastavit pomocí vyrovnávacích postupů, jež budou sledovat jako hlavní cíl integraci romských komunit a získání ekonomické soběstačnosti jejich členů.

„Při vyrovnávacích postupech nejde vláda cestou kvót, které by určovaly počty Romů v určitých zaměstnáních nebo mezi přijatými uchazeči o studium, ale cestou cílené asistence, která umožní těmto osobám překonat znevýhodnění a vyrovnat se s požadavky na ně kladenými. Vláda přistupuje k vyrovnávacím postupům s perspektivou dosáhnout cílů s nimi spojovaných do roku 2020“ (Balvín, 2008, s. 26).

Důležitá je zde také práce s učiteli, kterým je potřeba vysvětlovat důvody těchto přístupů, aby byly přijaty jako spravedlivé a byly uznány i většinovou společností.

Vzdělávání dospělých a podpora žáků při vstupu na střední a vysoké školy má nejrůznější možnosti podpory- dalo by se říci, že pro dospělé romské studenty je to pomoc chytit druhý dech a pro středoškolské a vysokoškolské studenty je to určitá pomoc překonat sociální handicap a najít rovnocenná uplatnění ve společnosti se studenty z majoritní společnosti.

Stát má možnost pomoci dosahovat Romům alespoň středního vzdělání, aby se mohli prosadit na základě svých skrytých kvalit pomocí maturit a výučních listů a ne jen pomocí příslušnosti ke své rodině. Romové si však stojí za tím, že se jím za dnešních podmínek vzdělávat nevyplatí, protože mohou očekávat diskriminaci na trhu práce, a navíc by se o své výtěžky museli podělit se svojí celou rodinou.

Stát se tedy snaží o vytvoření co největší motivace- například pomocí různých stipendií. Aby se stipendia pro Romy stala motivujícími musí být dostatečně vysoká. Nejlepší by bylo, kdyby měli romští studenti nárok na stipendium již na druhém stupni základní školy, kde se začíná poprvé projevovat sociální vyloučení.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Následující kapitola je věnována výzkumnému šetření, které bylo realizováno formou dotazníkového šetření a zaměřeno na strategie, které volí Romové při hledání zaměstnání. Slouží ke zmapování názorů a pohledů Romů na rostoucí nezaměstnanost, především nezaměstnanost obtížně zaměstnavatelných.

4.1 Metodologie výzkumného šetření

Výzkum byl prováděn prostřednictvím kvantitativního výzkumu, prostřednictvím dotazníků s 10 otázkami. Dotazník se skládal ze dvou částí. První byla vstupní část, která obsahovala představení, instrukce a poděkování. Druhá část obsahovala vlastní otázky.

Dotazník byl sestaven v souladu s informacemi sepsanými v teoretické části bakalářské práce, která je sepsána pomocí odborných pramenů a zdrojů.

Peter Gavora v Úvodu do pedagogického výzkumu uvádí, že slovo „dotazník“ se spojuje s „dotazováním“, s otázkami. Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.

„Dotazník je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů. Tato frekventovanost je často dána (zdánlivě) lehkou konstrukcí dotazníku. Výsledkem někdy bývají dotazníky, které jsou sestaveny nesprávně, nevhodně se zadávají a někdy i nesprávně vyhodnocují.

Dotazník je určen především pro hromadné získávání údajů. Myslí se tím získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Proto se dotazník považuje za ekonomický výzkumný nástroj. Můžeme jim získávat velké množství informací při malé investici času“ (Gavora, 2000, s.99).

Osobu, která dotazník vyplňuje nazýváme respondent.

Dotazník byl sestaven v září 2015 a byl nejprve dán 5 respondentům, aby bylo zjištěno, zda jsou všechny otázky srozumitelné, jelikož jak uvádí profesor Kořínek ve své publikaci *Metody a techniky pedagogického výzkumu* velice záleží na promyšlené formulaci otázek i na jejich pořadí, tedy vůbec na konstrukci dotazníku. *„Tazatel již nemá při výzkumu možnost otázky měnit a doplňovat. Z tohoto důvodu je vhodné ověřit si vhodnost dotazníků alespoň na malém výběru respondentů a zároveň si ověřit zpracovatelnost vyplněných dotazníků. Teprve*

po konečné úpravě je možno dát dotazník celému souboru respondentů“ (Kořínek, 1980, s. 37). Tyto odpovědi byly poté zahrnuty do celkového výsledku. Celkem se výzkumného šetření zúčastnilo 55 respondentů.

Sestavení výzkumných otázek jsem směřovala podle tří hypotéz, které přiblížím v následující kapitole.

4.2 Stanovení hypotéz

Hypotézy byly stanoveny podle teoretické části této práce, protože hypotéza „je vědecký předpoklad a to znamená, že byla vyvozena z vědecké teorie- z toho, co je o daném problému teoreticky zpracováno. Dobré hypotézy si vyžadují mnoho četby literatury a mnoho přemýšlení. Dále může hypotéza vzniknout na základě osobní zkušenosti výzkumníka, jeho pozorování a predikce. Při tvorbě hypotéz se uplatňuje invence a důmyslnost autora“ (Gavora, 2000, s. 50).

Formulace hypotézy je významná fáze vědeckého výzkumu a rozumíme tím pokusné, předběžné, prozatímní odpovědi na položené otázky. Ve svém výzkumu se snažím hypotézu dokázat s co největší přesvědčivostí, ale jak uvádí Miroslav Chráska ve své publikaci Úvod do výzkumu v pedagogice, žádný empirický důkaz nemůže v podstatě nikdy hypotézu jednoznačně a definitivně dokázat. *„Lze říci, že empirický důkaz vlastně hypotézu nedokazuje, ale pouze zdůvodňuje její přijetí. Jsou- li hypotézy pomocí empirických metod potvrzeny, stávají se zobecněním, zásadami, které lze doporučit k praktickému využití. Hypotéza může být do jisté míry prospěšná i tehdy, pokud není potvrzena její platnost. Vyloučení těch faktorů, které daný jev neovlivňují, může být totiž zjištěním právě tak prospěšným jako zjištění pozitivní“ (Chráska, 2006, s. 13).*

Hypotéza I.: Romové se základním vzděláním si obtížně hledají zaměstnání.

Tato hypotéza byla stanovena na základě toho, že velká spousta literatury uvádí to, že Romové mají problém s uplatněním na trhu práce, jelikož nemají dostatečné vzdělání, které je v dnešní době požadováno. Z vyhodnocených odpovědí dotazníku nám bude zřejmé, jestli se Romové se základním vzděláním bez problému uplatní na trhu práce nebo naopak.

Hypotéza II.: Většina respondentů (více jak 60%) má jasno v typu vyhledávané pracovní pozice.

Z teorie vyplývá, že je pro Roma vždy důležitější rodina a to, jak na něho rodina pohlíží, než zaměstnání. Proto předpokládáme, že Romové volí pozice, které nejsou časově náročné, nevyžadují speciální vzdělání a kvalifikace a rodina toto zaměstnání schvaluje.

Hypotéza III.: Většina respondentů (více jak 60%) považuje za prioritu u výběru nového zaměstnání informaci o finanční odměně.

Tato hypotéza vychází z faktu, že v dnešní době se velmi často Romové spokojují se sociálními dávkami, protože životní minimum, které je vypočítáno podle životních potřeb majority je pro Romy velmi slušný životní standard. Proto Romům velmi záleží na výši finanční odměny, jelikož nenastoupí do zaměstnání za okolností, které by pro ně byly finančně horší nebo stejné.

4.3 Výsledky výzkumného šetření

První otázka dotazníku se týkala věku respondentů. Ve věkové kategorii 15- 25 let je 19 odpovídajících (34, 6 %). Ve věkové kategorii 26- 35 let je 20 respondentů (36, 4 %). Ve věkové kategorii 36- 45 let je 6 respondentů (10, 9 %). V kategorii 46- 55 let je 10 respondentů (18, 2 %) a v poslední kategorii 55 let a více není žádný respondent.

Tabulka č. 1: Věk respondentů

Věková kategorie	Počet respondentů
15 - 25	19
26 – 35	20
36 - 45	6
46 - 55	10
55 let a více	0

V další položce dotazníku byli respondenti tázáni na pohlaví. Z celkového počtu dotázaných bylo 28 mužů (50, 9 %) a 27 žen (49, 1 %).

Třetí otázka se dotazovala na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Z celkového počtu 55 dotazovaných jich bylo nejvíce se základním vzděláním,

konkrétně 41 (74, 5%). Dále 12 respondentů bylo s učňovským vzděláním (21, 8 %) a dva dotazovaní měli nejvyšší dosažené středoškolské vzdělání (3, 6%).

Tabulka č. 2: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Nejvyšší dosažené vzdělání	Věk respondentů
základní	41
vyučen/a	12
středoškolské	2
vyšší odborné	0
vysokoškolské	0

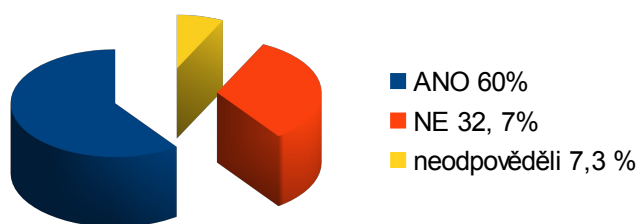
Čtvrtá položka dotazníku se doptává na současné ekonomické postavení respondentů. Nejvíce odpovídalo zaměstnaných, konkrétně 25 (45, 5 %). Dalších 24 (43, 6 %) dotazovaných je nezaměstnaných. Tři ženy jsou na mateřské dovolené (5, 5%), jeden muž je pracujícím důchodcem (1, 8 %) a dva respondenti odpovídali „jiné“ bez konkrétní situace.

Tabulka č. 3: Aktuální ekonomické postavení respondentů

Aktuální situace	Počet respondentů
zaměstnanec/ zaměstnankyně	25
OSVČ	0
pracující důchodce	1
nepracující důchodce	0
nezaměstnaný/ á	24
jiné	5 (3 ženy na mateřské dovolené)

Otázka č. 5: Pracoval/a jste někdy?

Otázka číslo pět byla otázka otevřená. 33 (60 %) respondentů odpovědělo ano, 18 (32, 7 %) ne a čtyři (7, 3%) na otázku neodpověděli.

Graf č. 1: Pracoval/a jste někdy?

Otázka č. 6: V jakých oborech jste pracoval/a a jak dlouho?

Tato otázka byla otevřená a respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli ano, měli zde možnost se více vyjádřit. Nejvíce se mezi odpověďmi objevilo zaměstnání „dělník, dělnice“, konkrétně 25x. Dále 4x zedník, 3x pracovník technické služby, 2x skladník, 2x operátor, 2x asistent prevence kriminality, 2x prodavač, 1x kuchař, 1x kontrolor výroby, 1x pracovník výdeje stravy, 1x administrativní pracovník. Respondenti zde také uváděli délku svého zaměstnání. Za zmínku stojí setrvání v roli administrativní pracovníce 35 let, dělník 35 let, zedník 4 roky. Velmi časté byly odpovědi, kdy respondenti setrvali na pozici operátora výroby 3- 15 let. Nutno podotknout, že zde mohli dotazující uvádět více pozic ze své pracovní minulosti.

Otázka č. 7: Vyberte z následujících tvrzení jedno takové, které je nejbližší Vaší strategii při hledání práce.

U této otázky respondenti odpovídali 18x „Mám jasno v typu pozice a vybírám z nabídek přitažlivých podniků.“, 13x „Mám jasno v typu pozice a nezáleží mi na podniku.“, 3x „Vím, v jakém podniku chci pracovat a ucházím se proto o místo přímo tam.“, 2x „Vím, v jakém podniku chci pracovat a ucházím se o některou z vypsanych pozic.“, 6x „Teprve zjišťuji, kde chci pracovat a co chci dělat.“, 10x „Pracovní nabídky sám/ sama aktivně nevyhledávám, čekám zda mě nějaký podnik nekontaktuje sám.“, 3x „Jsem zaregistrován/a na pracovních serverech aj. a čekám co mi bude nabídnuto.“

Tabulka č. 4: Strategie při hledání zaměstnání

Tvrzení	Počet odpovědí
Mám jasno v typu pozice a vybírám z nabídek přitažlivých podniků.	18
Mám jasno v typu pozice a nezáleží mi na podniku.	13
Vím, v jakém podniku chci pracovat a ucházím se proto o místo přímo tam.	3
Vím, v jakém podniku chci pracovat a ucházím se o některou z vypsanych pozic.	2
Teprve zjišťuji, kde chci pracovat a co chci dělat.	6
Pracovní nabídky sám/ sama aktivně nevyhledávám, čekám zda mě nějaký podnik nekontaktuje sám.	10
Jsem zaregistrován/a na pracovních serverech aj. a čekám co mi bude nabídnuto.	3

Otázka č. 8: Jaké informace považujete za klíčové u pracovního inzerátu?

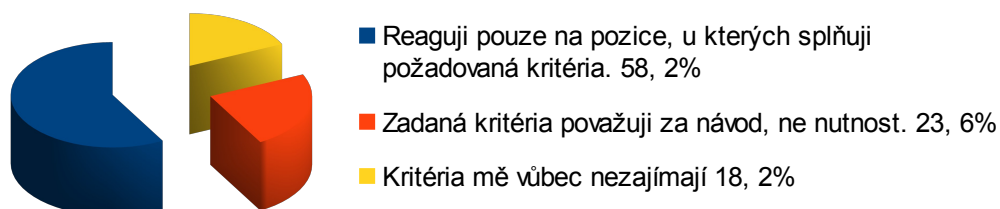
Tato otázka se zaměřuje na informace, které jsou pro dotazované prioritou. Nejvíce respondentům záleží na popisu pracovní pozice, tato možnost byla zvolena 18x, dále 13x místo výkonu práce, 11x druh pracovní smlouvy, 9x informace ohledně finanční odměny, 8x vyžadované kvalifikace a vlastnosti, 5x informace o podniku, 3x zodpovědnost pozice, 3x datum zveřejnění inzerátu, 2x informace ohledně firemních benefitů a 1x datum nástupu. Zde mohli dotazovaní vybírat více možností.

Tabulka č. 5: Klíčové informace u pracovního inzerátu.

Druh informace	Počet odpovědí
informace o podniku	5
popis pracovní pozice	18
místo výkonu práce	13
vyžadované kvalifikace a vlastnosti	8
zodpovědnost pozice	3
druh pracovní smlouvy	11
datum nástupu	1
informace ohledně finanční odměny	9
informace ohledně firemních benefitů	2
datum zveřejnění inzerátu	3

Otázka č. 9: Je pro vás podstatné, abyste odpovídal/a všem vyžadovaným kvalifikacím a vlastnostem pro pozici?

U této otázky respondenti vybírali pouze jednu z možností. Nejčastěji vybírali odpověď: „Reaguji pouze na pozice, u kterých splňuji požadovaná kritéria.“, konkrétně 32x (58, 2%). Druhá v pořadí byla odpověď: „Zadaná kritéria považuji za návod, ne nutnost.“, která byla zvolena 13x (23, 6%). Nejméně byla volena odpověď: „Kritéria mě vůbec nezajímají.“, kterou volilo 10 respondentů (18, 2 %).

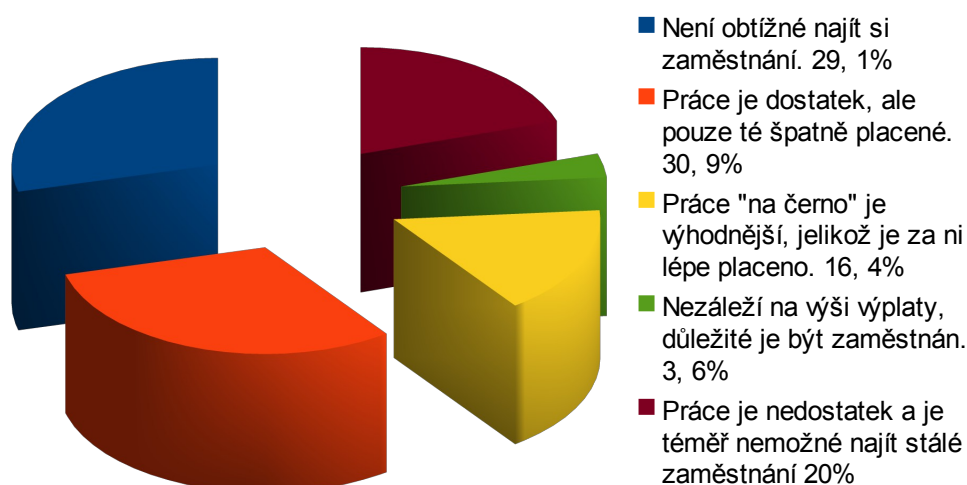

Graf č. 2: Je pro vás podstatné odpovídat kvalifikacím?

Otázka č. 10: Z následujících tvrzení vyberte jedno takové, se kterým souhlasíte.

Respondenti měli na výběr z odpovědí: „Není obtížné najít si zaměstnání.“, „Práce je dostatek, ale pouze té špatně placené.“, „Práce „na černo“ je výhodnější, jelikož je za ni lépe placeno.“, „Nezáleží na výši výplaty, důležité je být zaměstnán.“, „Práce je nedostatek a je téměř nemožné najít stálé zaměstnání.“

Nejvíce dotazovaných, konkrétně 17 (30, 9%) volilo odpověď: „Práce je dostatek, ale pouze té špatně placené.“. 16 respondentů (29, 1%) si myslí, že není obtížné najít si zaměstnání. 11 (20%) odpovídalo: „Práce je nedostatek a je téměř nemožné najít si stálé zaměstnání. 9 (16, 4%) respondentů se přiklání k názoru, že práce „na černo“ je výhodnější, jelikož je za ni lépe placeno a dvěma (3, 6%) dotazovaným nezáleží na výši výplaty, je pro ně důležité, aby byli zaměstnání.

Graf č. 3: „S jakým tvrzením souhlasíte?“

4.4 Ověření hypotéz

Hypotéza I.: V první hypotéze zazněla domněnka, že Romové se základním vzděláním si obtížně hledají zaměstnání. Na potvrzení nebo vyvrácení této hypotézy je třeba analyzovat odpovědi na otázky číslo 3, 4, 5 a 10.

Z celkového počtu respondentů 41 odpovědělo, že jejich nejvyšší dosažené vzdělání je základní. Z těchto 41 dotazovaných je 19 nezaměstnaných a 3 ženy na mateřské dovolené. Na otázku zda někdy pracovali, jich 15 odpovědělo NE a 7 odpovědělo ANO. Dále si z těchto 19 respondentů 6 myslí, že je práce nedostatek a je téměř nemožné najít si zaměstnání, 6 upřednostňuje názor, že práce je dostatek,

ale pouze té špatně placené, pro 4 není obtížné najít si zaměstnání a 3 upřednostňují práci na „černo“, protože je pro ně výhodnější.

Toto zjištění jsem dále porovnávala s dotazníky, které byly vyplněny dotazovanými s učňovským a středoškolským vzděláním. Těchto respondentů bylo 12 a z nich jsou pouze dva nezaměstnaní a jedna žena na mateřské dovolené. Z těchto tří, kteří momentálně nepracují, pouze jeden nepracoval nikdy.

Z odpovědí na otázky tedy vyplývá, že dotazovaní se základním vzděláním nemají problém, při hledání zaměstnání a uplatnění na trhu práce. Toto potvrzuje fakt, vyplývající z dotazníkového šetření, kdy 13 z 19 nezaměstnaných Romů v otázce číslo 10 přiznalo, že není obtížné najít si zaměstnání, ale demotivuje je finanční ohodnocení nebo volí práci na „černo“. Grafové znázornění výsledků vyvracejících tuto hypotézu je k dispozici na konci práce v přílohách jako příloha č. 1. **Hypotézu nepřijímám.**

Hypotéza II.: V druhé hypotéze byl stanoven předpoklad, že většina respondentů (více jak 60%) má jasno v typu vyhledávané pracovní pozice. Na potvrzení nebo vyvrácení této hypotézy je potřeba analýza odpovědí na otázky č. 6 a 7.

Na otázku číslo 7 odpovědělo 31 respondentů (56, 4%), že mají jasno v typu pozice, kterou chtějí vykonávat a další 5 (9, 1%) ví v jakém podniku chce pracovat a ucházejí se proto o místo přímo tam. Celkem tedy 65, 5%. Zbývajících 34, 5% pracovní nabídky samostatně nevyhledávají a čekají co jim bude nabídnuto nebo terpve zjišťují, kde chtějí pracovat a co chtějí dělat.

Z dotazovaných, kteří vědí kde chtějí pracovat a co chtějí dělat se 23 ucházelo v minulosti především o dělnické pozice, 4 vykonávali zednické práce, 3 se uplatnili v uklidových a technických službách, 2 pracovali na pozici asistenta prevence kriminality a jedna žena na administrativní pozici. Tři z těchto respondentů na otázku neodpověděli. Grafové znázornění výsledků potvrzujících tuto hypotézu je k dispozici na konci práce v přílohách jako příloha č. 2.

Hypotézu přijímám.

Hypotéza III.: Ve třetí a poslední hypotéze bylo stanoveno, že většina respondentů (více jak 60%) považuje za prioritu u výběru nového zaměstnání informaci o finanční odměně.

Tuto hypotézu analyzujeme z otázky č. 8.

V otázce číslo 8, kde dotazovaní volili libovolný počet informací, které považují za klíčové u pracovního inzerátu, pouze 9x (16, 4%) zvolili možnost, že je pro ně klíčová informace ohledně finanční odměny. Dohromady bylo zaškrtnuto 73 možností a 9 z toho je tedy pouze 12, 3%.

Jedinci volili za důležitější popis pracovní pozice, místo výkonu práce a druh pracovní smlouvy. Grafové znázornění výsledků vyvracejících tuto hypotézu je k dispozici na konci práce v přílohách jako příloha č. 3.

Hypotézu nepřijímám.

4. 5 Shrnutí empirického šetření

Předmětem výzkumného šetření byla romská minorita starší patnácti let. Cílem výzkumu bylo zmapování strategií, které jsou Romy voleny při hledání zaměstnání a názorů Romů na rostoucí nezaměstnanost a celkové vnímání současné situace.

Z dotazníků vyplývá, že i přes skutečnost, že mají Romové velmi často pouze základní vzdělání, tak v případě, že pracovat chtějí nemají problém s uplatněním na trhu práce. Několik z nich přiznalo, že je pro ně velmi často demotivující finanční ohodnocení a proto se zaměstnání vyhýbají a nebo volí práci „na černo“.

Dále je z dotazníku zřejmé, že většina respondentů má jasno v typu pracovní pozice, kterou chtějí vykonávat. Jedná se především o dělnické, zednické nebo úklidové práce.

Pouze pro 16% respondentů je při výběru nového zaměstnání prioritou informace o finanční odměně. Za důležitější považují popis pracovní pozice, místo výkonu práce a druh pracovní smlouvy.

Pomocí dat získaných dotazníkovým šetřením byla jedna hypotéza potvrzena a dvě byly vyvráceny. Výzkum splnil očekávání a cíl výzkumného šetření byl splněn.

ZÁVĚR

V průběhu získávání podkladů k této bakalářské práci jsem načerpala mnoho zajímavých zkušeností a její zpracování se pro mě stalo velkým přínosem.

Mezi nejdůležitější zjištění této práce patří skutečnost, že většina Romů se nepotýká s problémy nezaměstnanosti kvůli nízkému vzdělání. Majoritní populace je ochotna zaměstnávat Romy, ovšem velká spousta z nich hodnotí finanční ohodnocení za demotivující a proto si velmi často volí práci na „černo“, která je pro ně výhodnější a její rizika si neuvědomují nebo si je nechtějí připustit.

V teoretické části se věnuji obecným informacím o romské menšině a nezaměstnanosti, zaměřuji se také na romství jako na faktor ovlivňující nezaměstnanost této minority. Samostatnou kapitolu jsem věnovala možnostem uplatnění na trhu práce, jelikož toto téma se zaměřením bakalářské práce velmi úzce souvisí.

Výzkumná část práce je realizována formou dotazníkového šetření a následnou analýzou odpovědí na jednotlivé otázky. Je zaměřena na strategie, které jsou Romy voleny při hledání zaměstnání a názory Romů na rostoucí nezaměstnanost a celkové vnímání současné situace.

Jedna stanovená hypotéza byla analýzou výsledků dotazníkového šetření potvrzena a přijata autorkou práce. Dvě hypotézy nebyly potvrzeny, tudíž ani nebyly přijaty. Vzhled dotazníku použitého pro výzkumné šetření je k nahlédnutí v přílohách na konci bakalářské práce.

Doufám, že má práce přinese inspiraci pro další studenty, kteří se zabývají problematikou nezaměstnanosti romské minority a uplatnění na trhu práce.

Věřím, že závěry, které vyplynuly z mé práce, se tak stanou dobrým základem pro hlubší zkoumání, kterému bych se mohla věnovat v budoucnu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

AKERLOF, G.; SHILLER, R. *Živočišné pudy: jak lidská psychologie řídí ekonomiku a proč je podstatná pro světový kapitalismus*. Vyd. 1. Praha: Dokořán, 2010, 303 s. ISBN 978-80-7363-299-1

BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Vyd. 1. Praha: Radix, 2008, 256 s. ISBN 978-80-86031-83-5.

BALVÍN, J. a kol. *Romové a volný čas*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997, 155 s. ISBN 80-902149-5-9

BITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity. Romové*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223s. ISBN 978-80-87398-45-6

BUCHTOVÁ, B.; ŠMAJS, J.; BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2013, 187 s. ISBN 978-80-247-4282-3

COHN, W. *Cikáni*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 61 s. ISBN 978-80-7419-008-7

DANIEL, B., KUBÁK, V., BÁTHORY, V. *Z dějin Romů v západní Evropě, v českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-7067-395-8

FAFEJTA, M. *Problémy sociálního soužití v praxi sociální práce*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, 94 s. ISBN 978-80-244-3561-9

FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, 131 s. ISBN 978-80-210-6574-1

FRASER, A. *Cikáni*. Praha: NLN, 1998, 374 s. ISBN 80-7106-212-X

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, 2002, 84 s. ISBN 80 7106-614-1

CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Vyd. 2. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 200 s. ISBN 80-244-1367-1

JAHODA, M.; LAZARFELD, P.; ZEISEL, H. *Marienthal: sociografie komunity nezaměstnaných*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 182 s. ISBN 978-80-210-6226-9

JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 383 s. ISBN 80-86473-83-X

KOŘÍNEK, M. *Metody a techniky pedagogického výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, 137 s. ISBN 17-224-79

LAŠEK, J.; CHRZOVÁ, M. *Základy statistického zpracování pedagogicko-psychologického výzkumu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, 42 s. ISBN 80-7041-749-8

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Vyd. 5. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 129 s. ISBN 80-244-0497-4

NEČAS, C., JAŘABOVÁ, Z. *Historický kalendář: Dějiny českých Romů v datech*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997, 123 s., ISBN 80-7067-769-4

PEČÍNKA, P. *Romské strany a politici v Evropě*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2009, 193 s. ISBN 978-80-7239-243-8

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme- jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000, 149 s. ISBN 80-7178-410-9

ŠVEC, V. *Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2006, 90 s. ISBN 80-7315-121-9

UNOCKOVÁ, M. *Žijí mezi námi: Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy, 2007, 35 s. ISBN 978-80-239-9286-1

Kvalita pracovního života, rovné zacházení a řízení lidí. Praha: Oeconomica, 2005, 151 s. ISSN 0572-3043

Romové- reflexe problému: soubor textů k romské problematice. Vyd. 1. Praha: Sofis, 1997, 106 s. ISBN 80-902439-0-8

Internetové zdroje

Finance media a.s. *Http://www.finance.cz: Trh práce a nezaměstnanost* [online]. [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/nezamestnanost/>

SEZNAM PŘÍLOH

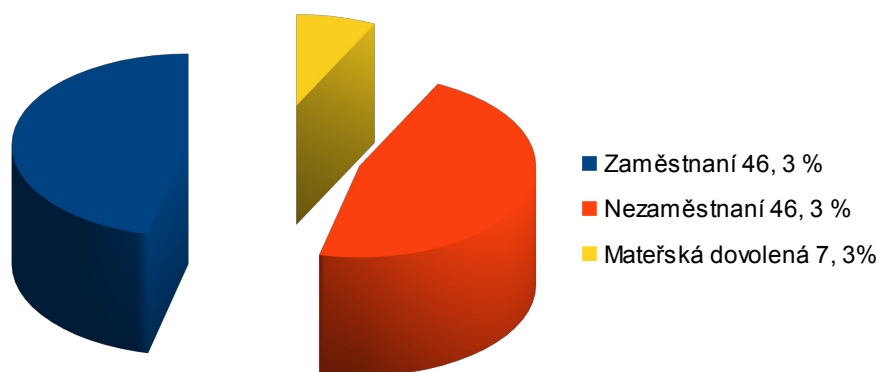
Příloha č. 1: Grafy znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu, které jsou podkladem pro vyvrácení hypotézy č. 1

Příloha č. 2: Graf znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu, které jsou podkladem pro přijetí hypotézy č. 2

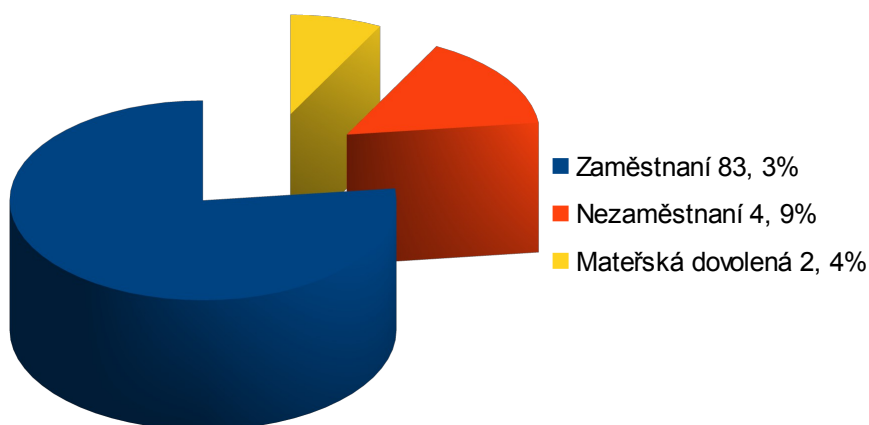
Příloha č. 3: Graf znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu, které jsou podkladem pro vyvrácení hypotézy č. 3

Příloha č. 4: Dotazník

Příloha č. 1:

Graf č. 4: Graf znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu u dotazovaných se základním vzděláním, které jsou podkladem pro vyvrácení hypotézy č. 1

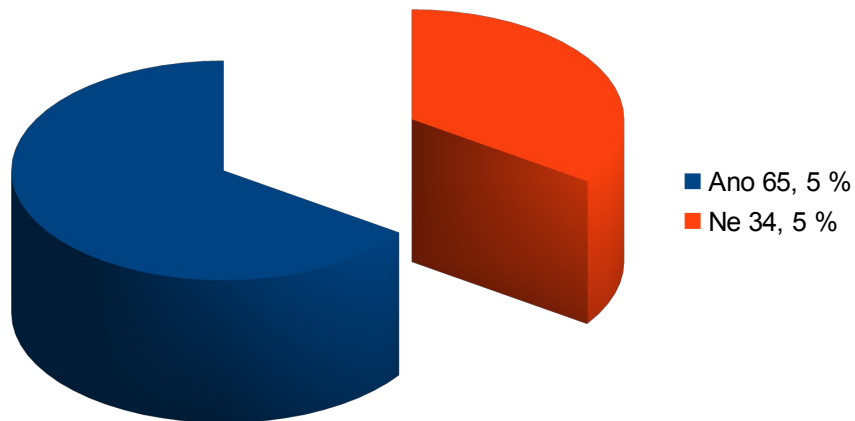

Graf č. 5: Graf znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu u dotazovaných s učňovským a středoškolským vzděláním, které jsou podkladem pro vyvrácení hypotézy č. 1

Hypotéza I.: V první hypotéze zazněla domněnka, že Romové se základním vzděláním si obtížně hledají zaměstnání. Grafy znázorňují odpovědi dotazovaných na otázku, zda jsou zaměstnaní.

Z odpovědí na otázku tedy vyplývá, že dotazovaní se základním vzděláním mají větší problém, při hledání zaměstnání a uplatnění na trhu práce. Je však nutno znovu podotknout, že velká většina nezaměstnaných se základním vzděláním se práci vyhýbá záměrně.

Příloha č. 2:

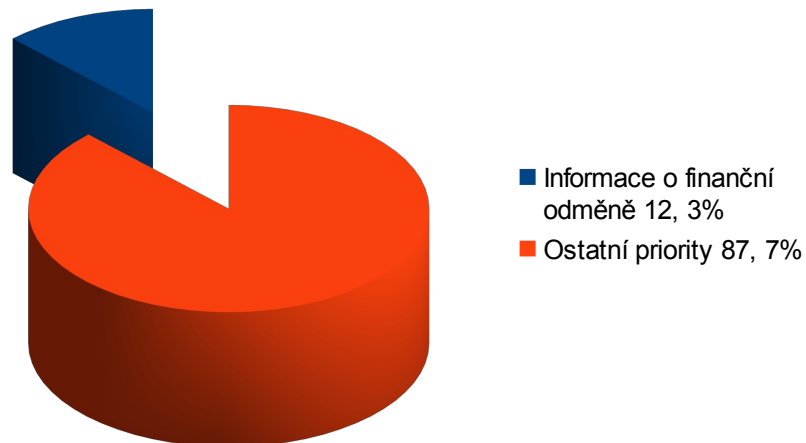

Graf č. 6: Graf znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu, které jsou podkladem pro přijetí hypotézy č. 2

Hypotéza II.: V druhé hypotéze byl stanoven předpoklad, že většina respondentů (více jak 60%) má jasno v typu vyhledávané pracovní pozice.

Na otázku číslo 7 odpovědělo 31 respondentů (56, 4%), že mají jasno v typu pozice, kterou chtějí vykonávat a další 5 (9, 1%) ví v jakém podniku chce pracovat a ucházejí se proto o místo přímo tam. Celkem tedy 65, 5%. Zbývajících 34, 5% pracovní nabídky samostatně nevyhledávají a čekají co jim bude nabídnuto nebo terpve zjišťují, kde chtějí pracovat a co chtějí dělat.

Příloha č. 3:

Graf č. 7: Graf znázorňující výsledky kvantitativního výzkumu, které jsou podkladem pro vyvrácení hypotézy č. 3

Hypotéza III.: V této hypotéze bylo stanoveno, že většina respondentů (více jak 60%) považuje za prioritu u výběru nového zaměstnání informaci o finanční odměně. V otázce číslo 8, kde dotazovaní volili libovolný počet informací, které považují za klíčové u pracovního inzerátu, pouze 9x (16,4%) zvolili možnost, že je pro ně klíčová informace ohledně finanční odměny. Dohromady bylo zaškrtnuto 73 možností a 9 z toho je tedy pouze 12,3%.

Příloha č. 4

Dotazník: Strategie Romů při hledání zaměstnání

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce zabývající se nezaměstnaností romské minority a uplatněním se na trhu práce v ČR. Jmenuji se Petra Nývltová a studuji obor sociální komunikace v neziskovém sektoru na Univerzitě Hradec Králové.

Celý tento výzkum slouží ke zmapování strategií, které jsou Romy voleny při hledání zaměstnání a názorů Romů na rostoucí nezaměstnanost a celkové vnímání současné situace.

Dotazník je zcela anonymní, skládá se z 10 otázek a jeho vyplnění Vám nezabere více jak 15 minut.

Děkuji za Vaši ochotu a čas

1) **Jaký je Váš věk?**

- 15- 25
- 26- 35
- 36- 45
- 46- 55
- 55 let a více

2) **Jaké je Vaše pohlaví?**

- muž
- žena

3) **Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**

- základní
- vyučen/a
- středoškolské
- vyšší odborné
- vysokoškolské

4) **Jaké je Vaše současné ekonomické postavení („Pracujete nyní někde“)?**

- zaměstnanec/ zaměstnankyně
- samostatně výdělečně činný/ činná, podnikatel/ ka
- pracující důchodce
- nepracující důchodce
- nezaměstnaný/ á
- jiné

5) **Pracoval/a jste někdy?**

6) **V jakých oborech jste pracoval/a a jak dlouho?**

7) **Vyberte z následujících tvrzení jedno takové, které je nejbližší Vaší strategii při hledání práce.**

- Mám jasno v typu pozice a vybírám z nabídek přitažlivých podniků
- Mám jasno v typu pozice a nezáleží mi na podniku
- Víím, v jakém podniku chci pracovat a ucházím se proto o místo přímo tam
- Víím, v jakém podniku chci pracovat a ucházím se o některou z vypsaných pozic
- Teprve zjišťuji, kde chci pracovat a co chci dělat
- Pracovní nabídky sám/ sama aktivně nevyhledávám, čekám zda mě nějaký podnik nekontaktuje sám
- Jsem zaregistrován/a na pracovních serverech aj. a čekám co mi bude nabídnuto

8) **Jaké informace považujete za klíčové u pracovního inzerátu?**

- informace o podniku
- popis pracovní pozice
- místo výkonu práce
- vyžadované kvalifikace a vlastnosti
- zodpovědnost pozice
- druh pracovní smlouvy
- datum nástupu
- informace ohledně finanční odměny
- informace ohledně firemních benefitů
- datum zveřejnění inzerátu

9) **Je pro vás podstatné, abyste odpovídal/ a všem vyžadovaným kvalifikacím a vlastnostem pro pozici?**

- Reaguji pouze na pozice, u kterých splňuji požadovaná kritéria
- Zadaná kritéria považuji za návod, ne nutnost
- Kritéria mě vůbec nezajímají

10) **Z následujících tvrzení vyberte jedno takové, se kterým souhlasíte:**

- Není obtížné najít si zaměstnání
- Práce je dostatek, ale pouze té špatně placené
- Práce na „černo“ je výhodnější, jelikož je za ni lépe placeno
- Nezáleží na výši výplaty, důležité je být zaměstnán
- Práce je nedostatek a je téměř nemožné najít stálé zaměstnání